

LUNDS UNIVERSITET

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Socialhögskolan

SOAM01 Socialt arbete: Examensarbete för magisterexamen

Ht 2007

"VILL DU MISSBRUKA SÅ BLIR VÄGEN RÄTT SMAL"

**Förklaringar till varför hemlösa kvinnor med
missbruksproblematik utesluts från den reguljära
bostadsmarknaden**

Författare: Sara Helmersson
Handledare: Marcus Knutagård

ABSTRACT

Author: Sara Helmersson

Title: "IF YOU WANT TO ABUSE DRUGS THE PATH IS GETTING KIND OF NARROW" – Explanations of exclusion from the housing market for homeless women with substance abuse [translated title]

Supervisor: Marcus Knutagård

Accessors: Hans Swärd and Verner Denvall

The background of this study stemmed from the notion that the majority of homeless women with substance abuse, most of all, wanted a secured place of their own to stay. Few involved professionals agreed and instead of perceiving housing as a human right the women were mostly offered various types of short-term social housing. The purpose of this study was thus to examine and analyze how professionals attached to the social services and public housing companies in Gothenburg explained that homeless women with substance abuse were excluded from accommodation on the open housing market. The qualitative approach included ten interviews with eleven professionals in Gothenburg. The theoretical framework consisted mainly of Bourdieu's analytical concepts of field, doxa as well as social, economic and cultural, alongside symbolic capital. The structural conflict and consensus perspective was integrated as an additional theoretical lens. The theoretical concepts were used to make the exclusion understandable and to show why there were differences among the explanations. The main conclusions showed that – due to i.e. the women's deficient capital as well as lacking gender consciousness and paradoxical regulations within the social services – the target group were not only excluded from the open housing market but also from the local social services' housing institution. An institution that was built up to take care of people in weak positions on the housing market and the stepladder to the open housing market and, thus, a apartment of one's own.

KEY WORDS: HOMELESS WOMEN, SUBSTANCE ABUSE, SOCIAL HOUSING, EXCLUSION, HOUSING MARKET, BOURDIEU

INNEHÅLL

FÖRORD	4
INLEDNING	5
Hemlöshet på 2000-talet	5
Kvinnor som saknar bostad	5
Uteslutning från bostadsmarknaden	7
Syfte	7
Frågeställningar	7
Angränsande forskning	8
Nyanserade kvinnobilder	8
Boendetrappstänkande - en kritisk ansats	10
Centrala begrepp	12
Förklaringar	12
Kapital, fält & doxa	13
Konsensus- och konfliktperspektiv	15
Hemlöshet som samhällsproblem & situation	16
Missbruksproblematik	18
Metod & urval	19
Positionering	19
Från idé till rapport med kvalitativ metod	20
Källkritisk reflektion	25
Etiska överväganden	26
Bakgrund	26
Kontext Göteborg	26
Altbo - Alternativt boende i Göteborg	27
VARFÖR UTESLUTNING?	29
Oönskade hyresgäster på tuff marknad	29
Bostadsmarknad i förändring	29
Oattraktiva	30
Inga boendereferenser & störande ensamhet	33
... då stödet brister	35
Fattiga	36
Hjälpsystemets moment 22	37
Ökat bostadsförsörjningsansvar ger rundgång	37
Paradoxala regelverk	39
Ett välordnat liv	39
Ett liv med begränsad frihet	42
Motivation & vilja	43
(O)medvetenhet kring kvinnor	45
SLUTDISKUSSION	47
Sammanfattade slutsatser	47
Avslutande reflektioner	50
KÄLLFÖRTECKNING	52
Intervjuer	52
Bibliografier, artiklar och antologier	52
BILAGA 1 och 2	57-58

FÖRORD

Ett stort tack, först och främst, vill jag rikta till er inom socialtjänst och bostadsföretag i Göteborg, som har tagit er tid och träffat mig för uppsatsens räkning. Jag uppskattar det verkligen! Min förhoppning är att ni kan känna igen er i den analys och de resonemang som jag för. Vidare vill jag ge en stor eloge – som min mamma brukar säga – till Marcus Knutagård på Socialhögskolan i Lund som i rollen som handledare, med stor kunskap kring hemlöshetsfrågor, har agerat bollplank, visat gott tålamod och väglett mig under den tid som jag har jobbat med uppsatsen. Min arbetsledare Rolf Nilson, Azra Mulabdic, medarbetare i projekt *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö* och utvärderarassistent Liselotte Antonsdotter på Kirsebergs Stadsdelsförvaltning i Malmö, skall också ha ett stort tack för era goda råd och utkastgenomläsningar. Sofia Sjödin, som arbetet med hemlöshetsprojektet CATCH, får också sin beskärda del av uppskattningskakan. Jag tar slutligen risken att framstå som aningens pretentiös och ber alla i min närhet om ursäkt då jag försummat er under en arbetsam – dock begränsad – period.

INLEDNING

Hemlöshet på 2000-talet

Väl dolda tätläger i stadens grönområden, som den ovane betraktaren knappt urskönjer och långa köer där kvinnor far illa utanför Stadsmissionens natthärbärke liksom hemlösa gatutidningsförsäljare och kommunalpolitiker som vill förbjuda tiggeri på gatorna är väl integrerade delar i 2000-talets stadsbild i Malmö. Inget pekar åt att antalet hemlösa personer kommer att minska. Tvärtom, Malmös nyvunna popularitet med högskola och stor inflyttning tyder på att det kommer vara fortsatt tufft för svaga grupper att komma in på bostadsmarknaden (Komin 2007). Detta är inte en unikt skånsk företeelse utan hemlöshet är en av de samhällsproblem som det moderna Sverige fortfarande tampas med. Enligt Socialstyrelsens (2006a) senaste hemlöshetskartläggning inrapporterades 17 800 personer som hemlösa, varav 905 stycken i Malmö¹. Swärd (1998) menar att rapporterade siffror kring antalet hemlösa personer är mycket osäkra. Siffrorna ovan i den nationella räkningen visar enbart de personer som har varit i kontakt med utvalda myndigheter och organisationer, under den angivna veckan, och utesluter således dem som inte har kontakt med dessa, vilket rimligtvis torde tyda på att det faktiska antalet hemlösa människor är större (Swärd 1998, Thörn 2004). Bortsett från detta visar 2005 års kartläggning långt fler hemlösa personer än vid tidigare räkningar (Socialstyrelsen 2006a).

Kvinnor som saknar bostad

Hemlöshet som samhällsproblem har länge varit en exklusivt manlig sfär. Två tydliga exempel som väl illustrerar detta återfinns dels i namnet på *Enheten för hemlösa* i Stockholm som ända fram till 2001 hette *Byrån för bostadslösa män* (Stockholms Stad 2006), dels i en presentation av Göteborgs boendetrappa på Internet där den hemlösa personen gestaltas i form av en påtagligt berusad man med röd näsa och slitna kläder, sittandes med påsar runt omkring sig (se Bilaga 1) (Göteborgs Stad 2006a). Den kvinnliga hemlösheten har först givits uppmärksamhet under senare år, menar Swärd (1998). Kvinnorna ses som en *ny* grupp hemlösa men denna s.k. nya hemlöshet behöver inte nödvändigtvis återspegla en faktisk förändring bland socialt utslagna grupper utan grundas i bland annat strukturförändringar på institutionsområdet (Järvinen 1995). Redan i början av 1990-talet betonades att kvinnors

¹ Kartläggningen gjordes under vecka 17, 2005.

andel av personer som saknar bostad hade ökat och fjolårets kartläggning från Socialstyrelsen (2006a) visar att kvinnorna utgjorde en fjärdedel 2004 mot mindre än en femtedel 1993. Ökningen verkar inte bara vara ett svenskt fenomen och Grimm & Maldonado (1995) skriver att på 80-talet i USA bildade kvinnorna 25 %, mot hälften 10 år senare. Den dolda hemlösheten bland kvinnor beräknas vara hög (Enders-Drägässer 2001, Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Enders-Drägässer (2001) hävdar att den inte syns i debatten och att det pågår en höljdiskriminering som hindrar kvinnor från att få tillgång till stöd. Studier fokuserar ofta på den synliga hemlösheten vilket gör att kvinnors dolda hemlöshet underskattas och *bag ladies*² har kommit att bli prototypen medan andra grupper av hemlösa kvinnor har hamnat i skymundan (Svärd 1998).

Löfstrand (2005:229) menar att ”bilden av *den hemlösa kvinnan* är nära besläktad med bilden av *den missbrukande kvinnan*” och enligt Socialstyrelsen (2006a:30) har ungefär 67 % av de hemlösa kvinnorna i Sverige missbruksproblem, inte sällan i kombination med psykisk sjukdom. Denna studie fokuserar på de hemlösa kvinnorna med missbruksproblematik, vilka visserligen utgör en ganska stor grupp, men det bör poängteras att det finns många icke-missbrukande kvinnor som är hemlösa.

De missbrukande kvinnorna lyfts ofta upp som en särskilt *utsatt grupp* bland de personer som står utan bostad och det är en heterogen samling kvinnor med olika bakgrund och erfarenheter som är viktiga att lyfta fram (Beijer 2006, Enders-Drägässer 2005, Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005, SOU 2001:95). Att behandla ”kvinnor” som en enhetlig, fast kategori är problematiskt, eftersom det finns en väldig mångfald inom gruppen (Alvesson & Due Billing 1999). Thörn (2004) skriver dock att det är en politisk strategi att se hemlösa kvinnor som grupp, men hon menar att det ibland glöms bort att gruppen är heterogen fastän viss problematik kan vara överrepresenterad i gruppen. Som kvinna och feminist menar jag att det är närapå en plikt att belysa kvinnors erfarenheter och livsvillkor i samhället för att därigenom kunna granska ”underordning i syfte att göra slut på den” (Alvesson & Due Billing 1999:30). Den överordnande samhällsposition, som män som grupp innehar, har medfört att samhällsvetenskaplig kunskapsbildning har blivit snedvriden och kvinnors viktiga medverkan i det sociala och kulturella livet marginaliserad, vilket också reflekteras inom forskningen (May 2001, Ljung 2007). Genus, som en viktig socialt skapad kategori, har på bekostnad av andra kategorier såsom klass inte funnits med i våra förståelsemodeller av sociala fenomen (May 2001).

² Rosengren (2003:175) skriver att den mytomspunna *bag lady* syftar på en smutsig och ofta psykiskt sjuk uteliggande kvinna. Svärd (1998:32) beskriver *bag ladies* som ”hemlösa kvinnor som går omkring med alla sina ägodelar i plastkassar och sover ute”. *Bag ladies* finns i mycket liten utsträckning både i Sverige och i USA (ibid.).

Uteslutning från bostadsmarknaden

Sätten att gripa sig an hemlöshetsfrågan är många. ”En central del i samhällsvetenskapernas målsättning är att hitta förklaringar till sociala fenomen”, menar Gilje & Grimen (1995:131). Meeuwisse och Swärd (2002:99) beskriver detta ”som en av vetenskapens viktigaste uppgifter”. I mitt arbete inom ett hemlöshetsprojekt i Malmö, möter jag en hemlöshetsretorik där hemlösa kvinnor (och män) *inte klarar att bo* i vanliga lägenheter på den reguljära (d.v.s. ordinarie) bostadsmarknaden³. Eventuell användning av alkohol och/eller droger verkar, per se, frånta dem denna förmåga. Professionella inom sjukvård och socialtjänst talar sällan om dessa personers rätt till bostad⁴ och få erbjuds något annat än akuta, kollektiva bostadslösningar trots att de allra flesta vill bo på egen hand. Med kunskap kring hemlösa missbrukande kvinnornas situation, deras önskan om eget boende, samhällskostnader för sociala boenden, diskrepans mellan boenden och behov, kritisk forskning kring boendetrappor och den sekundära bostadsmarknaden⁵, förundras jag över boendetrappans fortsatta användning och sekundära bostadsmarknadens utvidgning (Sahlin 2007). Jag önskar därför undersöka vilka förklaringar⁶ som ligger till grund för hemlösa missbrukande kvinnors uteslutning från bostäder på den reguljära bostadsmarknaden, då detta är en springande punkt när det kommer till kommunens oförmåga att hitta långsiktiga bostadslösningar för målgruppen.

Syfte

Mitt syfte är att undersöka och analysera hur aktörer knutna till socialtjänst och kommunala bostadsföretag förklarar att hemlösa kvinnor med missbruksproblematik utesluts från bostäder på den reguljära bostadsmarknaden.

Frågeställningar

- Vilka olika förklaringar anges till varför hemlösa kvinnor med missbruksproblematik utesluts från den reguljära bostadsmarknaden?
- På vilket sätt skiljer sig förklaringarna åt beroende på informanternas position?
- Vilken medvetenhet⁷ finns kring kvinnornas situation vad gäller uteslutning?

³ Sahlin (1996) menar att begreppet *klarar inte eget boende* har en vag innerbörd och att det är en social konstruktion.

⁴ FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna slår, i artikel 25, fast att bostaden är en mänsklig rättighet (<http://www.unhcr.ch>).

⁵ För förklaring av begrepp och vidare diskussion kring forskning se *Boendetrappstänkande – en kritisk ansats* s. 10.

⁶ För en vidare diskussion kring vad jag avser med förklaringar se *Centrala begrepp* s. 12.

⁷ Utifrån Walter (2004) och Wikipedia (2007a, b) åsyftar jag med medvetenhet att vara medveten om något, att ha *vetskap, kunskap* och *klar insikt* om vad något innebär och betyder, vad exempelvis ett beslut innebär och vilka konsekvenser det kan ha. Medvetenhet betyder ”att känna till vad som rör sig i samtiden” och ska inte här förväxlas med ordet medvetande och inre, kognitiv förståelse (Wikipedia 2007a.).

Angränsande forskning

I detta avsnitt återges närliggande forskning kring hemlösa kvinnor och kvinnor med missbruksproblematik samt studier kring dagens boendetrappstänkande. Det råder ett smärre forskningsstomrum då det, mig veterligen, inte finns någon forskning som direkt belyser uppsatsens syfte. Förhoppningen är att denna uppsats kommer att belysa de förklaringar som finns för uteslutning från den reguljära bostadsmarkanden ur ett genusperspektiv, med fokus på hemlösa kvinnor med missbruksproblematik.

Nyanserade kvinnobilder

Thörn (2004) poängterar vikten av *hur* man synliggör kvinnor utan bostad – inte bara att synliggöra dem – eftersom kvinnorna, som nämnts innan, ofta ganska ensidigt framställs som en problemtyngd och utsatt grupp i media och inom forskningen.

[...] implementerad feminism tenderar att avpolitiserar och individualiserar i det sociala arbetet. Istället för strukturellt förtryck mot kvinnor talas det om de kvinnliga klienternas förtryckande män och istället generellt underordnade än 'normala' kvinnor. [...] istället för att *frigöra* kvinnor riskerar [man] att förvränga feministiska begrepp och förstärka traditionella diskurser om kvinnor och skillnader mellan könen. Detta gör att det feministiska slagordet om 'kvinnors rättigheter' överskuggas av talet om 'kvinnors behov' – behov som dock definieras av socialarbetarna (Thörn 2004:148).

Influerad av Thörn ovan menar jag att det är viktigt att hitta en balans mellan att lyfta fram kvinnors gemensamma erfarenheter och de strukturella problem som finns, utan att för den skull göra exempelvis hemlösa kvinnor med missbruksproblematik till offer eller avvikare. Det finns också forskare som problematiserat beskrivningarna och presenterat alternativa, heterogena och nyanserade bilder. Forskningen om kvinnor med missbruksproblematik kan delas i två delar, där den ena diskursen lyfter upp kvinnorna som särskilt utsatta och annorlunda jämfört med andra missbrukande män och icke-missbrukande kvinnor, exempelvis genom att redogöra för de trauman och negativa erfarenheter som kvinnorna har av män, och den andra forskningsdiskursen problematiserar denna bild och poängterar att kvinnorna på många sätt liknar kvinnor som inte missbrukar (Mattsson 2005). Vissa forskare vänder sig emot bilden av heroinmissbrukande kvinnor som passiva, socialt otillräckliga, kaosartade och utan kontroll över sina liv och visar att kvinnorna är självständiga, aktiva, självförsörjande och strukturerade, många också kapabla att ta hand om sina barn (ibid.). Likheter mellan hemlösa kvinnor och andra kvinnor i Sverige lyfts upp i SOU. Prostitution ses som ett av många sätt att få in pengar och kvinnorna beskrivs som mångsysslare (ibid.).

Dödligheten bland hemlösa personer är mycket högre än befolkningen i stort och ”värst verkar dödligheten vara bland hemlösa kvinnor, som dör i alltför unga år”, ofta är dödsorsaken drog- och alkoholrelaterad (Beijer 2006:12). Majoriteten av missbrukande kvinnor har varit eller är utsatta för våld och hot och detta är således en erfarenhet som många hemlösa kvinnor delar⁸ (Enders-Drägässer 2005, Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005, Järvinen 1995, SOU 2006:65). Hemlöshetens orsaker är multidimensionella och komplexa, menar Enders-Drägässer (2005). Våld anges dock ofta som en framträdande orsak till kvinnors hemlöshet (Enders-Drägässer 2005, Socialstyrelsen 2004, 2006a, SOU 2001:95, Swärd 1998). I Tyskland har diskussionen kring utsatta kvinnor och orsaker till exempelvis kvinnors hemlöshet och fattigdom förändrats (Enders-Drägässer 2001). Från att fokus har legat på brister hos individen till att numera handla om missgynnsamma strukturella faktorer såsom mäns våld mot kvinnor, fattigdom, sexism och könsuppdelad arbetsmarknad (ibid.). Den internationella (ofta amerikanska) forskningen om kvinnors hemlöshet sammankopplas med feminisering av fattigdom bland ensamförsörjare, denna föreställning är inte direkt applicerbar på de hemlösa kvinnor som Järvinen (1995) forskat kring i Köpenhamn men många kvinnliga ensamförsörjare lever också i Norden i utsatta socioekonomiska situationer.

Drogpåverkade kvinnor har sedan lång tid tillbaka förknippats med promiskuitet och prostitution (Lofstrand 2005). Hemlösa kvinnor gör allt för att inte uppfattas som hemlösa och kvinnorna ”skäms för sin hemlöshet och att hålla sig ren, klä sig i hela och fräscha kläder, sminka sig och se till att inte lukta illa blir en strategi för att dölja tillståndet”, menar Rosengren (2003:175). Genom att ta hand om det yttre undviker kvinnorna omgivningens blickar som pekar ut dem som ”socialt problem”, ”stackars offer”, ”sluskar”, ”prostituerade” eller ”psykiskt sjuka” (Thörn 2004). Författaren sammankopplar allmänhetens objektivering av dem som hemlösa med känslor av skam och förnedring men också att inte överhuvudtaget bli sedd eftersom identiteten de tillskrivs som hemlösa inte är önskvärd (ibid.). Den normativa

⁸ Rapporten *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra* beskriver problematikens omfattning (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). 94 av studiens 103 kvinnor uppgav att de någon gång som vuxna utsatts för fysiskt våld och/eller sexuellt våld och/eller psykiska övergrepp. 8 stycken uppgav våld i barndomen men inte i vuxen ålder. Våldet de utsatts för har varit upprepat och grovt och främst utövats av en man de har eller har haft en nära relation till. Förutom våld i nära relationer utsatts kvinnorna också ”för våld av andra okända eller bekanta män samt professionella av båda könen” (ibid.:10). Kvinnoseparata verksamheter borde tillämpas eftersom kvinnorna annars kan komma att möta de män som utsatt dem för våld i exempelvis boenden och behandlingshem för både män och kvinnor. Att ”kvinnoseparat behandling inte är självklar kan möjligen tolkas som ett motstånd från sociala myndigheter och vårdpersonal att se det våld som kvinnor som missbrukar utsatts för många gånger faktiskt är ett kvinnofridsbrott som inte kan reduceras till en del i missbrukets subkultur” (ibid.:11). Enders-Drägässer (2001) betonar också hemlösa kvinnors specifika behov och förespråkar enkönade boenden och insatser för och med kvinnor. Trots att det står klart att kvinnor med missbruksproblem tillhör en väldigt utsatt grupp i samhället finns det ytterst få verksamheter som arbetar med båda problemen och som kan ge kvinnorna den hjälp och det skydd de behöver (Järvinen 2004). SOU 2006:65 slår fast att hjälpen sällan anpassas till deras specifika behov och, i likhet med andra grupper som utredningen särskilt skulle beakta, kan kvinnor med missbruk sägas vara dubbelt diskriminerade. Dels utifrån kön dels utifrån missbruksproblematiken och eventuellt någon av de andra faktorerna såsom funktionshinder, psykisk sjukdom och etnicitet (ibid.). Järvinen (1995) skriver att hemlöshet bland kvinnor har ett starkt samband med våld. Socialstyrelsen (2005) konstaterar att just våldsutsattheten är en av de stora olikheter som finns mellan män och kvinnor i hemlöshet. Kvinnornas ”problembild präglas oftare av familjeproblem, exempelvis skilsmässa och våld i familjen” (ibid.:8). Fenomenet är inte unikt svenskt och, utifrån en undersökning i England, skriver Socialstyrelsen (2004:35), att ungefär 8 procent av de hemlösa kvinnorna (enligt lagens definition av hemlöshet) har själva uppgivit att familjevåld eller snarare kvinnovåld, är den huvudsakliga anledningen till hemlöshetsituationen.

femininiteten – normer hur en ”god, respektabel och normal kvinna/mor” bör vara – reproduceras genom bilden av den avvikande missbrukande kvinnan (Löfstrand 2005:229). Koppling finns mellan skötsamhet och den kvinnliga könsrollen och kvinnorna tenderar att inte kontakta myndigheter eftersom de är rädda för att förlora barnen (Rosengren 2003).

Av rädsla för att barnen skall tas ifrån dem väntar de in i det sista med att kontakta socialtjänsten, och eftersom kvinnorollen – mer än mansrollen – är förknippad med förväntningar om ordning och skötsamhet, blir det skamligt att visa upp sitt liv och be om hjälp (Rosengren 2003:146).

Boendetrappstänkande – en kritisk ansats

Istället för egna hyreskontrakt är boendetrappor och specialkontrakt⁹ på den sekundära bostadsmarkanden¹⁰ vanligt förekommande i Sveriges kommuner (Sahlin 1996, 2007, Thörn 2004:160). Boendetrappor är en modell med boenden för hemlösa personer ”från härbärgen, träningslägenhet, övergångsbostad och slutligen till ett kontrakt” (Thörn 2004:160). Detta, karaktäristiskt svenska, sätt att lösa hemlöshetsproblematiken innebär oftast att den hemlösa personen måste flytta en eller flera gånger mellan olika boendeformer (Sahlin 2007). Filosofin bakom förefaller vara väl förankrad och mycket pengar investeras i olika projekt men utvecklingen har mött kritik från många håll¹¹.

De kommuner som har den högsta andelen specialkontrakt har också den högsta andelen hemlösa *utanför* den sekundära bostadsmarknaden, och därmed också den högsta relativa bostadslösheten i både snäv och vid bemärkelse. Dessutom växer andelen invånare som är uteliggare eller härbärgsboende med andelen specialkontrakt i kommunerna (Sahlin 2007:44).

Denna utveckling med nya hyresförhållanden tycks bero på en allt hårdare bostadsmarknad där ansvaret för socialt boende och bostadssociala grupper flyttats från allmännyttan till socialtjänsten (Löfstrand 2003, Swärd 1998). Socialtjänsten genomsyras av tanken att hemlösa personer, med tiden, ska kunna kvalificera sig till bättre boenden i systemet, genom att successivt i olika steg ”lära sig att bo” och ”tränas i att klara ett boende” (Swärd 1998:20). Löfstrand (2005:120) menar att boendetrappan bygger på en idé om en successiv och stegvis progression under observation och disciplinering (jfr. med bild Bilaga 1). Det yttersta syftet

⁹ Dessa kontrakt tillhandahålls av socialtjänsten och kännetecknas ofta av avsaknad av besittningsskydd och särskilda, ofta integritetskränkande, villkor; klienten ska avstå från droger och alkohol, inte ha nattgäster eller husdjur, extremt kort uppsägningstid, obligatorisk övervakning av socialarbetare i syfte att klienten ska klara eget boende på den reguljära bostadsmarknaden eventuellt kopplat till individuella arbetsplaner (Sahlin 1996, 2007). Specialkontrakt kallas även sociala eller kommunala kontrakt.

¹⁰ Den sekundära bostadsmarknaden består av de tusentals rum och lägenheter som den lokala socialtjänsten hyr ut i andra hand till hemlösa klienter för att de ska ges en tillfällig bostad, träning i ”eget boende” och/eller varaktigt boende för de hemlösa personer som inte ”klarar eget boende” (Sahlin 2000:114, 2007:30).

¹¹ En sökning på Internet bekräftar populariteten (160 träffar på sökordet ”boendetrappa” i sept. 2006, 227 i okt. 2007) med allt från info om kommunala boendetrappor och projektansökningar, där kommuner genom utvecklingsmedel önskar bygga upp egna boendetrappor, till kritiska röster i politiska motioner och artiklar (t.ex. Lidköpings kommun 2005, Riksdagen 2006, Göteborgs Stad 2006a, 2006b).

med boendetrappan är en egen bostad med kontrakt (Löfstrand 2005). Policyidealet – med stegvisa framsteg från jour- och korttidsboende till en egen lägenhet – stämmer dock inte överens med praktiken och inom nordisk hemlöshetsforskning har det tidigare konstaterats att en så kallad boendekarriär för många bostadslösa i praktiken snarare innebär en rundgång mellan olika lågtröskelboenden med likvärdig standard (ibid.).

[...] de vanligaste åtgärderna mot hemlöshet – en sekundär bostadsmarknad, boendetrappor och samarbete mellan socialtjänsten och lokala hyresvärdar – [verkar] öka den absoluta hemlösheten, öka antalet hyresgäster utan besittningsrätt och integritetsskydd samt bidra till en segregation som innebär att det är de mest behövande som hamnar i de sämsta situationerna (Sahlin 2000:127).

Järvinen (1995:125) menar att ”de svagaste bland de hemlösa har – med nuvarande hjälpresurser – små chanser att komma bort från det som kallas bostadsmarknadens bottenskikt”. Thörn (2004) menar att trappstegsboenden, som oftast är drogfria, sällan leder till egen bostad och boendetrappan upplevs negativt av många kvinnor, vars självförtroende försämras under den, oftast långa, väntetiden. SOU (2001:95) slår fast att kategori-boenden tenderar att permanenta hemlöshetsituationen och skapa inlåsningsmekanismer som hindrar människor från att ta sig in på den reguljära bostadsmarknaden. Rapporten tar också upp kritik som hemlösa själva framfört kring boendetrappan som bland annat rör kontroll, avsaknad av rättigheter i sitt boende och att det är ”omöjligt att genomgå hela boendetrappan, att man blir fast i systemet” (SOU 2001:95 s. 111). Boendetrappan löser inte heller själva kärnproblemet då de boende fortfarande definieras som hemlösa och hemlösheten består (FEANTSA 2006, Socialstyrelsen 2006a). Forskning och praktisk erfarenhet visar att de boendebaderna som erbjuds inom denna särskilda boendesfär inte utgör några långsiktiga lösningar, som överensstämmer med kvinnornas faktiska livssituation och önskemål (Löfstrand 2003). Många kvinnor har exempelvis husdjur eller manliga partners som de önskar bo tillsammans med, något som sällan går att ordna i de boenden som socialtjänsten erbjuder (Holmberg 2004, Löfstrand 2003). Flera forskningsresultat pekar på att de hemlösa missbrukande kvinnorna själva oftast efterfrågar en egen bostad, att kunna stänga sin egen dörr och bestämma vem som får komma in¹² (Enders-Dräger 2004, Rosengren 2003, Thörn 2004:105). Holmberg, Smirthwaite & Nilsson (2005:10) skriver att kvinnornas främsta önskan, när det gäller boendet, är att ”få vara ifred”¹³.

¹² Denna önskan ges lagstöd i bl.a. portalparagrafen i SoL: ”Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas [...] sociala trygghet [...] [och] bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet” (Rättsnätet 2007).

¹³ Utifrån diskussionen kring kvinnornas våldsutsatthet måste vi dock hålla i åtanke att ett eget boende inte med nödvändighet ger möjlighet att få vara ifred, eftersom våldet inte sällan utövas av en man de har en relation med (Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005).

Centrala begrepp

Eftersom det inte är en neutral handling att tala om och definiera världen, utan en handling som får konsekvenser, är just diskussion kring begrepp och positionering av yttersta vikt för alla som sysselsätter sig med kunskapsproduktion i någon form (Thörn 2004). Irene Molina skriver (i Thörn 2004:58) att ”begrepp och kategorier får sin bestämda innebörd beroende på vem som talar och från vilken maktposition han eller hon gör det. Begrepp kräver alltid en positionering av dess användare”.

Initialt diskuteras några olika sorters *förklaringar* utifrån Tilly eftersom detta är ett centralt begrepp i denna uppsats. För att förklara mina resultat analytiskt kommer Bourdieus begrepp *kapital*, *fält* och *doxa* väl till pass. Dessa analysverktyg redogörs för och definieras tillsammans med strukturella förklaringar på samhällsproblem utifrån ett *konflikt- och konsensusperspektiv*. De sistnämnda utgör ett par extra perspektivglasögon men tjänar marginellt som förklarande analysbegrepp. Jag kommer därefter att föra en diskussion kring *hemlöshet* och *missbruksproblematik*, två samhällsproblem som utgör uppsatsens centrala begreppsliga utgångspunkter.

Förklaringar

Ett karaktäristiskt drag hos människan är viljan att söka orsaker och förklaringar till varför fenomen uppstår (Tilly 2006). Enligt författaren ursäktar sig människor sitt och andras beteenden och det som händer dem på olika sätt beroende på det sociala sammanhanget. Tilly (2006) menar att vilken sorts konversation och vem som talar med vem spelar en större roll än vilken typ av händelse som ska förklaras.

Förklaringarna – som författaren benämner *reasons* – delas upp i fyra överlappande kategorier; *konventioner*, *berättelser*, *koder* och *tekniska förklaringar*. Alla fyra skiljer sig åt i form och innehåll. *Konventioner* utgörs av konventionellt accepterade förklaringar, vitt skilda beroende på kontext, för exempelvis försumlighet, avvikelse och god tur. *Berättelserna* är förklarande narrativ som införlivar orsak – verkan förklaringar av obekanta fenomen eller exceptionella företeelser. Till skillnad mot berättelser måste inte *koder* ha så stor förklarande verkan så länge de inordnar sig under tillgängliga regler och lagar. *Tekniska förklaringar* kan se väldigt olika ut vad gäller inre innehåll och struktur, gemensamt är att de kombinerar pålitliga samband mellan orsak och verkan (hellre än lämplighetslogik) med en underbyggnad i någon systematiserad och specialiserad disciplin (snarare är vardagskunskap). Var och en av de olika förklaringarna kan vara giltiga på ett sätt som andra inte kan, de har distinkta

egenskaper och kan variera i innehåll beroende på sociala relationer mellan givare och mottagare (ibid.).

Tillys resonemang är applicerbart på de förklaringar som jag kunnat finna ur min egen empiri. De förklaringar som tjänstemännen anger är främst koder och tekniska förklaringar, vilka Tilly (2006:19) benämner *specialiserade* förklaringar eftersom de ”förlitar sig på en omfattande träning inom diskursen” (de andra två är vad han kallar *populära* förklaringar). Att koder och tekniska förklaringar är vanliga bland professionella bekräftas av Tilly (2006:25) som skriver att ”professional givers promote and enforce the priority of codes and technical accounts over conventions and stories”.

Kapital, fält & doxa

Kampen för erkännande är en fundamental del av det sociala livet, menar Bourdieu (2004). Han har utvecklat begreppet *kapital*, som förklarar reproduktionen av klassintressen, genom att – enligt en ekonomisk princip – beskriva kampen om ”symbolvärden som erhålls via utbildning, titlar, lägenheter, matvanor, kläder och pengar” (Carle 2007:384). Bourdieu skiljer mellan socialt, kulturellt och ekonomiskt kapital, vid sidan av det symboliska kapitalet (Bourdieu 1997). Kulturellt kapital¹⁴ är tillgångar personer kan tillägna sig genom utbildning och förhållningssätt men också kultur i vanlig mening d.v.s. litteratur, musik och konst (Carle 2007). Bourdieu (1997:124) menar att på samma sätt som ekonomisk rikedom enbart fungerar i relation till ett ekonomiskt fält, utgör inte kulturell kompetens ett kulturellt kapital förrän det är ”infogat i den objektiva relationen som finns mellan den ekonomiska produktionens system och systemet som producerar produkterna”, d.v.s. förhållandet mellan utbildningssystemet och familjen [min övers.]. I *The logic of practice* definierar Bourdieu (1997:35) socialt kapital som ett ”effektivt innehav av nätverk av gemenskap (eller andra) relationer som kan mobiliseras eller åtminstone manifesteras” [min övers.] eller mer kortfattat uttryckt – genom Carle (2007:408) – ”förmånliga sociala kontakter”. Bourdieu (2004:112) definierar symboliskt kapital som ”ett kapital begåvat med speciell symbolisk effektivitet” [min övers.]. Han beskriver det symboliska kapitalet som ”ett kapital som grundas genom kunskap (connaissance) och erkännande (reconnaissance)” [min övers.] (Bourdieu 2004:22). Det symboliska kapitalet är således den form som antas av olika former av kapital när de uppfattas och erkänns som legitima (Bourdieu 2004).

¹⁴ Broady (2005) föreslår *bildningskapital* som en svensk, mer korrekt, översättning av begreppet.

I contend that a power or capital becomes symbolic, and exerts a specific effect of domination, which I call symbolic power or symbolic violence, when it is known and recognized [...] when it is the object of an act of knowledge and recognition [---] it must be asserted *at the same time* that a capital (or power) becomes symbolic capital [...] only when it is *misrecognized* in its arbitrary truth as capital and *recognized* as legitimate and, on the other hand, that this act of (false) knowledge and recognition is an act of *practical* knowledge which in no way implies that the object known and recognized be posited as an object. (Bourdieu 2004:111-112)

Olika tillgångar av kapital ”kan förvaltas, förvärvas, förbättras och omvandlas till nya värden i en annan social position” (Carle 2007:408). ”Bourdies begrepp konvertering [har] en speciell innebörd, som avser möjligheterna att utnyttja en viss art av kapital för att skaffa sig en annan mer räntabel eller legitim art av kapital, utan att det första kapitalinnehavet för den skull behöver gå förlorat”, skriver Broady (2005:130). Ekonomiskt kapital är dock ”den dominerande sorten, i motsats till symboliskt kapital, socialt kapital eller t.o.m. kulturellt kapital” detta eftersom symboliskt kapital är instabilt och ekonomiskt kapital är lättare att hantera rationellt, räkna och förutsäga [min övers.] (Bourdieu 2004:93).

Det finns lika många *fält* i välfärdsstaten som det finns särskilda intressen (Bourdieu 2004). Järvinen (2002:255) menar att varje fält har sin ”specifika logik, sina kamper och positioner och kapital, sina (skrivna och oskrivna) regler, som inte är direkt jämförbara med förhållandena och regleringsmekanismerna på andra fält”. Fälten uppstår när personer kämpar och konkurrerar med varandra om gemensamma symboliska och materiella tillgångar, d.v.s. kapital (Johnson 2003). Fältbegreppet beskriver således hur individer inordnar sig i olika grupper, vilka är avgränsade av exempelvis ”yrkestillhörighet, utbildning eller professionell status” (Carle 2007:408). Fält, som historiskt upprättade aktivitetsområden, har sina egna specifika institutioner och funktionslagar, vilka utgör fältets *doxa* (Bourdieu 2004). Doxa är ett slags egna skrivna och oskrivna ”regler, rutiner och föreställningar om vad som är rätt och fel, normalt och onormalt, naturligt och onaturligt” som styrs av starkt konserverande krafter (Järvinen 2002:255). Tilltro är en viktig inneboende del av att tillhöra ett fält (Bourdieu 1997).

[...] den doxiska relationen till världen är den tydligaste manifestationen av den effekt som uppkommer när en grups praktiker visar liten åtskillnad [...] när varje medlem hjälper till att pracka på alla andra, oavsett om man vill eller ej, samma restriktioner som de har prackat på honom [min övers.] (Bourdieu 1997:110).

När nya medlemmar tillkommer till fältet är metoden, i sig själv, sådan att medlemmarna väljs ut och formas av fältet genom att de underkastar sig grundläggande antaganden – d.v.s. doxa (Bourdieu 1997:68).

Practical faith is the condition of entry that every field tacitly imposes, not only by sanctioning and debarring those who would destroy the game, but by so arranging things, in practice, that the operations of selecting and shaping new entrants (rites of passage, examinations etc.) are such to obtain from them undisputed, pre-reflexive, naive, native compliance with the fundamental presuppositions of the field which is the very definition of doxa (Bourdieu 1997:68).

Konsensus- och konfliktperspektiv

Istället för att förklara samhällsproblem med individens tillkortakommanden, fokuserar *strukturella förklaringar* på att ”beskriva och förklara samband, mellan förhållanden i samhället och olika sociala problem” (Nygren 2002:130). Det sociala livet kännetecknas av mönster och regelbundenheter i vårt sätt att, i samhället, relatera till varandra socialt och det finns en föreställning om att dessa sociala strukturer och mönster ger handlingar som styrs av förhållanden som individen inte har full makt över (ibid.). Exempelvis arbetslöshet, hemlöshet, kriminalitet eller knappa ekonomiska resurser är således inte ett resultat av ett isolerat val, som individen själv gjort oberoende av omvärlden (ibid.). Teorier om sociala problem präglas ofta av ett *konflikt- eller konsensustänkande* och samhället ses antingen som en struktur uppblandad med sociala konflikter eller som en – mer eller mindre – välfungerande organism/maskin (Meeuwisse & Swärd 2002, Nygren 2002). Konsensusperspektivet utgår från tänkandet att ”harmoni, balans och jämvikt” utgör det naturliga tillståndet (Meeuwisse & Swärd 2002:104). Problem i samhället kan metaforiskt omskrivas som något sjukt eller att vissa delar i samhällskroppen eller samhällsmaskineriet inte fungerar som de ska, men sociala problem kan också ses som samhällsfunktionella eftersom de personer som avviker från normerna blir avskräckande exempel, som i sin tur håller samman systemets medlemmar kring ett skötsamhetsideal (Nygren 2002). Konsensus och ordning upprätthålls genom socialisation och social kontroll och för att åtgärda och förebygga sociala problem använder man sig av samhällsinsatser – social ingenjörskonst (Meeuwisse & Swärd 2002, Nygren 2002). Samhällsbalansen kan störas av sociala konflikter och avvikande beteenden (Meeuwisse & Swärd 2002). Dessa uppstår ”i spänningsfältet mellan de kulturella målen och de medel individen har till sitt förfogande att uppnå dem” och vilken ställning man har i den sociala strukturen påverkar vilken möjlighet som finns att uppnå målen¹⁵ (ibid.:105). Enligt konfliktperspektivet är just konflikttillstånd det normala och samhällslivet präglas av spänning och splittring (ibid.). Perspektivet, som främst förknippas med Karl Marx, uppkom som en kritik mot konsensusperspektivs strukturfunktionalism och poängterar att sociala problem härstammar från grundläggande motsättningar i samhället och

¹⁵ Min tolkning är att de ”medel” som individen har och den ”ställning” hon/han besitter stämmer väl överens med Bourdieus kapitalbegrepp, d.v.s. att bristande ekonomiskt och symboliskt kapital hos vissa individer kan leda till avvikande beteende.

att de alltså inte enbart är ”ytliga störningar av ett normaltillstånd” (ibid., Nygren 2002:138). Klasskampen, det kapitalistiska samhällets strukturer och undertryckandet av arbetarklassen står i fokus och sociala problem ses således som en förtryckarproblematik (Ejrnæs & Christiansen 2002). Vissa konfliktteoretiker menar att avvikarbegreppet borde avskaffas (Meeuwisse & Swärd 2002). Tal om avvikande beteenden gör att sociala problemgrupper hamnar i fokus, vilket leder bort uppmärksamheten från rasism, sexism och klasskillnader och från det faktum att sociala problem har sin grund i sociala och strukturella förhållanden, istället för avvikande beteenden bör tala om ”förtryck, förföljelse och lidande” (ibid.:106).

Hemlöshet som samhällsproblem & situation

Löfstrand (2005:36) definierar samhällsproblem som en beteckning för ”fenomen som har etablerats och institutionaliserats genom en kollektiv definitionsprocess”. Swärd (1998:19) har en liknande definition och menar att ”sociala problem uppstår i en viss samhällskontext och de är resultat av en kollektiv definitionsprocess”. Då sociala problem i praktiken ofta sammankopplas med individens problem har Löfstrand (2005:37) behållit fokus på maktrelationer men istället valt begreppet samhällsproblem där hon betraktar hemlöshet som en ”produkt av historiskt specifika maktrelationer, som både präglar och uttrycks i interaktioner mellan individer, myndigheter, organisationer, företag och marknader”.

Det råder delade meningar om vilka personer som räknas som hemlösa i ett samhälle. Swärd (1998:27) menar att det inte går att hitta en exakt definition för hemlöshet en gång för alla. Kategorin *hemlösa* är, enligt Järvinen (1995:118), varken självklar eller absolut och ”beteckningen hemlös har under olika perioder använts för att sammanfatta mycket olikartade livsvillkor och människoöden”¹⁶. Avsaknaden av en enhetlig internationell hemlöshetsdefinition gör komparativa studier kring hemlöshet mellan olika länder svåra att genomföra och eftersom sättet att definiera också har ändrats över tid försvåras ytterligare jämförande studier (Socialstyrelsen 2006a). För att underlätta internationella jämförelser genom att använda gemensamma definitioner har FEANTSA (European federation of National Organisations working with the Homeless) tagit fram en indelning som kallas ETHOS¹⁷, som utgörs av fyra huvudkategorier av hemlöshet, som anger personens eller

¹⁶ För en mer ingående diskussion se Järvinen & Tigerstedt (red.) (1992) *Hemlöshet i Norden*.

¹⁷ ETHOS = European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. ETHOS baseras på tre domäner – fysisk, juridisk och social – som på olika sätt bildar ett hem, utifrån i vilken mån personen har tillgång till den dessa domäner. Fysisk domän = ändamålsenlig bostad eller utrymme som svarar mot den enskildes och hans eller hennes familjs behov. Juridisk domän = besittningsskydd, dispositionsrätt eller äganderätt till bostaden. Social domän = möjlighet att upprätthålla privatliv och sociala relationer (Socialstyrelsen 2006, FEANTSA 2006).

hushållets grad eller typ av hemlöshet eller uteslutning från den reguljära bostadsmarknaden (FEANTSA 2006, Socialstyrelsen 2006a).

Tabell 1. ETHOS

Utan tak över huvudet	Personer som sover ute eller på natthärbärge.
Utan bostad	Inrättningar för tillfälligt boende för hemlösa, övrigt kollektivt boende för vissa grupper, stöd-, tillsyns- och institutionsboende.
Osäkert boende	Boende i lägenhet utan säkert andrahandskontrakt och inneboende hos familj eller vänner på grund av bostadslöshet.
Undermåligt boende	Boende i skjul, husvagnar på olagliga områden, extrem trångboddhet etc.

Hemlöshet kopplas, i många sammanhang, samman med personer som i praktiken saknar tak över huvudet, d.v.s. uteliggare eller personer som bor på härbärgen (Socialstyrelsen 2006a). Den nya hemlöshetsdefinitionen från Socialstyrelsen utgår, i linje med ETHOS, från fyra situationer och det poängteras att det inte handlar om hemlöshetsidentiteter eller dylikt (ibid.). Definitionen inrymmer en vidare krets av människor än vad som ofta avses i vardagligt tal (ibid.).

Tabell 2. FYRA HEMLÖSHETSSITUATIONER

1	En person är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende eller är uteliggare.
2	En person är intagen eller inskriven på antingen kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet eller stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution och planeras att skrivas ut inom tre månader efter mätperioden men har inte någon bostad ordnad inför utskrivningen eller utflyttningen [sic!].
3	En person är intagen eller inskriven på behandlingsenhet eller stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution och planeras inte att skrivas ut inom tre månader men har inte någon bostad ordnad vid eventuell framtida utskrivning eller utflyttning [sic!].
4	En person bor tillfälligt och utan kontrakt hos kompisar, bekanta, familj, släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt och har på grund av denna situation sökt hjälp eller varit i kontakt med den uppgiftslämnande myndigheten eller organisationen under mätperioden.

Som ett led i att göra hemlöshetsbegreppet mer enhetligt och jämförbart har jag valt att utgå från Socialstyrelsens (2006a) definition. De missbrukande kvinnor som befinner sig i någon av de fyra hemlöshetssituationerna definieras således som ”hemlösa kvinnor” i denna uppsats. Ett inte helt oproblematiskt begrepp eftersom jag, i linje med FEANTSA och Socialstyrelsen, vill poängtera situation framför person. En ståndpunkt som jag tagit är dock att skriva ut *kvinnor* efter hemlösa. Detta eftersom jag vill undvika att prata om ”de hemlösa”, som indikerar en homogen grupp med hemlösheten som enda identitet, samt undvika distansering då ”de hemlösa” markerar distans – ”de hemlösa är dom andra” (Thörn 2004:84). Jag anser också att det är viktigt att skriva ut kvinnor eftersom många annars utgår från hemlösa män.

Missbruksproblematik

Missbruk är inget enkelt och enhetlig begrepp och det finns många definitioner i omlopp. I den forskning som jag tagit del av är exempelvis begreppen *kvinnor med missbruksproblematik* och *missbrukande kvinnor* allmänt vedertagna och ibland använda utan direkt definition eller problematisering (se exempelvis Holmberg, Smirthwaite & Nilsson 2005). Goldberg (1993) menar att den vanliga uppfattningen att *allt icke-medicinskt bruk av narkotika är missbruk* borde nyanseras och att kategorisering av all användning av illegala droger i samma fack gör att vi förlorar mer än vad vi vinner och lika nyanslöst som att kalla allt bruk av alkohol för missbruk. Författaren betonar att personer kan ha olika anledningar till drogkonsumtion och visar på alternativa definitioner och synsätt (ibid.). Två sätt att se på det hela är att ställa upp fyra kategorier; experimenterare, sociala helgbrukare, engagerade brukare och dysfunktionella missbrukare eller ett kontinuum där tvångsmässiga konsumenter utgör den ena ändpunkten och kontrollerade konsumenter den andra, dock kan även de mest tvångsmässiga konsumenterna utöva ett visst mått av kontroll (ibid.). Det vanligaste är att göra distinktion mellan bruk och missbruk, vilket är ett språkbruk författaren själv tidigare använt, men numera väljer han att angripa ett kontinuum med människor för vilka droger helt saknar betydelse på den ena sidan och folk som gör droger till första prioritet och låter dem spela en dominerande roll i deras liv, på den andra (ibid.). Den senare gruppen kallar författaren problematiska konsumenter eller storkonsumenter och rekreativkonsumenterna, som utgör den förra gruppen, kännetecknas av att de underordnar drogkonsumtionen andra aktiviteter, värderingar och mänskliga relationer, och de kan delta i andra verksamheter, som de sätter värde i, och inte känna något behov av dessa preparat och inte heller uppvisar synbar abstinens (ibid.). Konsumtionens frekvens är en signifikant aspekt i författarens definition men den är inte ett tillräckligt kriterium (ibid.).

Med termen hemlösa *kvinnor med missbruksproblematik* avser jag främst de problematiska kvinnliga konsumenter som ger drogerna första prioritet, men jag har dock efterhand insett att de personer som jag intervjuat säkerligen har en annan förståelse av begreppet som snarare liknar *allt icke-medicinskt bruk av narkotika är missbruk*. Med begreppet åsyftas således en vid grupp hemlösa kvinnor, som använder och/eller är beroende av alkohol eller narkotika oavsett anledning. Detta eftersom användningsfrekvensen av alkohol och/eller droger, rent pragmatiskt, är av underordnad betydelse för hemlösa kvinnor eftersom de flesta kvinnoboenden har nolltolerans, vilket innebär att ingen får bruka alkohol/droger oavsett hur konsumtionen sett ut tidigare.

Metod & urval

Positionering

Objektivitet utgör, tillsammans med generaliserbarhet och förklaring, en utav forskningens fundamentala karakteristika (May 2001). Många forskare problematiserar dock objektivitetsbegreppet. Personer som arbetar med forskning är inte oskrivna, förutsättningslösa blad och forskare bör eftersträva öppenhet i förhållande till den studerade verkligheten, vilket förutsätter försök att göra oss medvetna och synliggöra de föresatser av olika slag som vi bär med oss in i forskningsarbetet (Eliasson 1995). Även Holme & Solvang (1997:30) poängterar vikten att som forskare vara medveten om sin oförmåga att vara värdefri och neutral eftersom vi ”grundar oss på vissa förutsättningar av normativ karaktär”. Utifrån detta resonemang måste varje forskare beskriva värdepremisserna och kritiskt granska konsekvenserna vad gäller analysen eftersom det inte går – och inte heller är önskvärt – att frigöra sig från de egna referensramarna (ibid.)¹⁸.

Då jag är yrkesverksam som socionom i projektet *Bättre boende för hemlösa missbrukande kvinnor i Malmö* har jag under över ett års tid samlat på mig kunskap och erfarenhet som gör att min *förförståelse* kring frågor som gäller hemlösa kvinnor och boende är ganska stor. Kontinuerligt har jag fått ta del av professionellas iakttagelser och funderingar, forskning och hemlösa missbrukande kvinnors egna berättelser om sina villkor på bostadsmarkanden. Bilden som framkommit har därför blivit mestadels negativ vad gäller de sociala boenden som (i bästa fall) står dessa kvinnor till buds och kvinnornas (o)möjlighet att ta sig in på den reguljära bostadsmarknaden. Att hemlöshet hör samman med bostadsbrist är något som jag ganska snart har fått klart för mig¹⁹. Innan jag påbörjade studien tänkte jag mig att denna brist, tillsammans med den hårda bostadsmarknaden där bostadsföretagens krav på hyresgästerna kan höjas i takt med att efterfrågan blir högre, kunde utgöra en förklaring till varför kvinnor utesluts från bostadsmarknaden. Likaså tänkte jag mig att den svenska narkotikapolitiken med dess stränga lagstiftning, nolltolerans och höga drogmoral spelade in eftersom intag av narkotika är förbjudet enligt lag. Slutligen funderade jag kring kvinnors missbruk som mer belagt med skam och skuld, att missbrukande kvinnor ses som mödrar i större utsträckning än vad män ses som fäder, och att deras missbruk därmed kan vara svårare att acceptera för

¹⁸ Thurén (1986) belyser ett närliggande fenomen – urvals-förfälskning – där journalisten eller forskaren har en viss ståndpunkt och uppvisar ett skevt urval när det exempelvis gäller val av teori eller tidigare forskning. Ibland kan skevheten bero på brist på fakta då området är outforskat el dyl (ibid.). Författaren menar att urvals-förfälskning ger en falsk bild av verkligheten men genom att vara uppmärksam på problemet går det att minska skevheten genom att redogöra för författarens värderingar (ibid.).

¹⁹ Socialstyrelsen (2006) konstaterar att i städer utan hemlöshet är det mer sällan bostadsbrist och i kommuner med många hemlösa uppger man också att det är svårt att tillgodose behovet av bostäder för personer som är hemlösa.

socialtjänst och hyresvärdar. Vissa delar av mina antaganden har bekräftats men jag har också förundrats över ett par nya förklaringar, likväl som att jag blivit förvånad över att vissa av dem inte alls berörts.

Från idé till rapport med kvalitativ metod

Min önskan var till en början att undersöka huruvida modellen *bostad först* skulle kunna appliceras som verksam modell i Sverige för hemlösa kvinnor i aktivt missbruk. Jag hade ett intresse av att lyfta fram bostäder som demokratisk rättighet, göra kvinnornas röster hörda och lyfta upp deras förmågor genom intervjuer med ett antal kvinnor ur målgruppen. Detta gjorde att jag ägnade en del tankar och funderade fram och tillbaka kring de etiska övervägandena. Jag bytte snart fokus och valde istället att utgå från en frågeställning kring hur tjänstemän förklarade hemlösa missbrukande kvinnors uteslutning från bostadsmarkanden, då det framgick att en hypotetisk ansats, som var tänkt från början, förde med sig en rad metodologiska problem. Tjänstemannaperspektivet valdes främst eftersom det är en central del i mitt ordinarie arbete med utbildning och samverkan gentemot socialtjänst och andra aktörer.

För att undersöka problemet empiriskt valde jag att använda *kvalitativ metod* med en av dess datainsamlingstekniker – *kvalitativ informantintervju* med tjänstemän – som utgångspunkt då denna metod bäst passade min frågeställning (Holme & Solvang 1997). Kvalitativa intervjuer syftar till fördjupad och nyanserad kunskap kring det fenomen som jag valt att studera närmare, d.v.s. hur tjänstemännen förklarade kvinnornas uteslutning (Eliasson 1995, Holme & Solvang 1997, Starrin & Renck 1996). Holme & Solvang (1997:101) skriver att metoden ämnar ”öka informationsvärdet och skapa en grund för djupare och mer fullständiga uppfattningar om det fenomen vi studerar”. Starrin & Renck (1996:53,56) uttrycker det med orden ”utröna, upptäcka, förstå, lista ut beskaffenheten eller egenskapen hos någonting”, att ”upptäcka företeelser, egenskaper eller innebörder”. Enligt Eliasson (1995:119) ger kvalitativ metod möjlighet att ”nä kunskap kring andra dimensioner och sammanhang i människornas värld” än vad kvantitativa metoder nånsin förmår.

Jag ställer mig något frågande till om den valda metoden kunnat nå sådant djup som författarna ovan påstår, åtminstone gäller detta för ett par av intervjuerna. Visst innebar det personliga mötet klara fördelar eftersom informanternas berättelser nyanserats genom exempelvis deras tonfall och kroppsspråk. Eventuella missförstånd och missriktade frågor har också kunnat redas ut på plats, vilket inte varit möjligt med exempelvis enkäter – som går ut

brett men inte nödvändigtvis djupt. Kvale (1997:70) skriver att denna form av intervju är en ”unik känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld” och jag tänker mig att författarens resonemang hade varit mer applicerbart om jag exempelvis hade använt mig av respondentintervjuer med hemlösa kvinnor. Informanter som i sitt yrke arbetar med dessa frågor har begränsade möjligheter att vara kritiska och eftersom de själva inte själva är hemlösa kan man nog inte påstå att de talar om *sin* vardagsvärld. Vidare vilar intervjuerna på tjänstemännens egna beskrivningar kring sina erfarenheter och handlingar (May 2001). Detta är något som går bortom intervjusituationen och kan innebära att utsagorna innehåller felaktigheter uppkomna av diverse anledningar (ibid.). Ett sätt för komma tillrätta med detta hade kunnat vara att kombinera intervjuerna med en annan kvalitativ metod, nämligen deltagande observation, vilket jag i efterhand tänkt kanske hade varit att föredra (ibid.). Svensson (1996a:218) skriver att användning av olika metoder kan ”balansera den enskilda metodens felkällor” och exempelvis observation genom eget deltagande på informanternas arbete där jag med egna ögon kunnat se och höra hur verksamheten fungerat bakom stängda dörrar, skulle rimligtvis ha givit en djupare bild av fenomenet.

En avslutande brist, eller snarare svårighet, med metoden har varit dilemmat att kunna dra en tydlig gräns mellan mitt ordinarie projektarbete och det likartade uppsatsarbetet. Problematiken ligger till viss del i metodens natur då forskningsintervjun liknar ett vardagligt samtal, dock är angreppssättet och frågetekniken arteget, menar Kvale (1997). Under intervjuerna har jag ibland känt en önskan att uttrycka min syn på saken och diskutera de frågor som kommit upp i större utsträckning, dels för att skapa en bra atmosfär och göra intervjun mer samtalslik på en jämbördig kollegial nivå dels för att mitt intresse och engagemang för frågan velat ta överhanden. Det är svårt att veta, men jag tror att mitt engagemang inte har påverkat utsagorna negativt. Förhoppningen är istället att intervjupersonerna har känt mitt intresse vilket verkat avslappnade, d.v.s. att jag som intervjuare använt mig av *probing* och till viss mån besitter någon slags metakommunikativ kompetens (Starrin & Renck 1996:61).

Urvalsförfarandet är en mycket viktig del i uppsatsarbetet. För att undvika problem med att syftet inte skulle uppfyllas, få stor variationsbredd i materialet och ett omfattande informationsinnehåll valde jag ett brett, icke-slumpmässigt, urval med informanter som jag hittade genom en rad nyckelpersoner (Holme & Solvang 1996, May 1997). Studien förlades till Göteborg och inte Malmö, där jag är yrkesverksam, eftersom Göteborg verkade vara ett bra val av stad av flera anledningar (utöver de etiska överväganden som jag har gjort nedan).

En stor, uppenbar fördel har varit att få inblick och möjlighet att vidga perspektiven, genom att undersöka hur situationen för hemlösa kvinnor med missbruksproblematik ser ut på annat håll. Jag har genomfört 10 stycken informantintervjuer med 11 personer, som på olika positioner, arbetar inom socialtjänsten och kommunala bostadsföretag i Göteborg (se *Tabell 3*). Jag har träffat intervjupersonerna enskilt utom i ett fall då jag intervjuade Kvinnoboendechef 3 och Kvinnoboendearbetare 2 samtidigt.

Tabell 3. INFORMANTER

TITEL	FUNKTION
Administratör	Erfarenhet, inom Altbo, av både administrativt och praktiskt arbete med hemlösa personer från ett jour- och korttidsboende för hemlösa män och kvinnor.
Tjänsteman	Arbetar med samordning och utvecklingsfrågor kring missbruks- och hemlöshetsfrågor inom staden.
Kvinnoboendechef 1	Är ansvarig för drogfria kvinnoboenden inom Altbo.
Kvinnoboendechef 2	Ansvarar för kommunala lågtröskelboenden för kvinnor.
Kvinnoboendechef 3	Är ansvarig inom ett icke-kommunalt lågtröskelboende för kvinnor.
Bostadsföretagsrepresentant 1	Arbetar socialt, som socionom, direkt med hyresgäster och sociala förturer inom ett kommunalt bostadsföretag.
Bostadsföretagsrepresentant 2	Är ansvarig för uthyrning av lägenheter och för sociala och medicinska förturer inom ett kommunalt bostadsföretag.
Socialsekreterare 1	Jobbar med vuxna missbrukare på en stadsdelsförvaltning med ansvar för bl.a. boendeplaceringar och behandlingsinsatser för hemlösa kvinnor med missbruksproblematik.
Socialsekreterare 2	Samma som ovan.
Kvinnoboendearbetare 1	Jobbar på ett kommunalt lågtröskelboende för kvinnor.
Kvinnoboendearbetare 2	Arbetar inom ett icke-kommunalt lågtröskelboende för kvinnor.

För att komma i kontakt med informanterna skickade jag i ett första skede ett e-postmeddelande med en presentation av mig, mitt arbete och de yrkeskategorier jag önskade intervjuas, till e-redaktionen på Stadshuset i Göteborgs Stad, Boplats Göteborg, representanter från de olika Altbo-distrikten via www.altbo-goteborg.com och till en kvinnlig forskare verksam i Göteborg, som har skrivit en avhandling om hemlösa kvinnor. De personer som mottog mitt utskick har, i de allra flesta fall, svarat med en vidarehänvisning till personer som arbetar med hemlösa kvinnor på ett eller annat sätt. Urvalet gjordes systematiskt och till viss del kvotartat, eftersom yrkeskategorierna som efterfrågades var klart formulerade och utgångspunkten var att finna ungefär två personer från varje kategori (Holme & Solvang 1997, May 2001). En slags snöbollsmetod användes också eftersom två av informanterna i sin tur hänvisade mig vidare till fler intervjupersoner (May 2001).

Jag använde mig av en tematisk intervjuguide (se Bilaga 2) med förslag på relevanta frågor och tekniken kan sägas vara *halvstrukturerad* eller *ostandardiserad* (Kvale 1997, Starrin & Renck 1996). På detta sätt ville jag få beskrivningar från informantens livsvärld för att sedan kunna tolka meningen och så att säga vaska fram de förklaringar som skymtats i deras redogörelser (Kvale 1997). I intervjusituationen har jag utgått från frågeformuläret samtidigt som jag har känt mig fri att frångå manualen, ändra frågornas inbördes ordning och ställa relevanta följdfrågor (Holme & Solvang 1997, Kvale 1997).

Kvalitativ intervju syftar, som jag varit inne på tidigare, att identifiera *nya* företeelser, egenskaper och fenomen – inte återuppfinna hjulet (Starrin & Renck 1996). *Intervjukvalitet* är avgörande för hur senare analys, verifiering och rapportering går och för att uppnå kvalitet krävs sakkunskap och hantverksskicklighet, det förutsätter också att intervjuaren vet varför och hur hon intervjuar samt vad hon intervjuar om (Kvale 1997). Att jag är verksam inom området och relativt påläst ser jag här som en klar fördel. Informanterna har inte behövt berätta allt från grunden. Trots detta säger vissa av informanterna inte så mycket nytt och ett par stycken har bitvis återgivit policydokument, information som jag istället skulle ha kunnat läsa mig till. Detta kan ses som ett exempel på kvalitetsbrist men också som en viktig del i min analys. Vad detta beror på kan jag bara sia om. Urval av intervjupersoner och framtagning av frågeformulär har tänkts genom relativt noggrant (självklart utifrån de begränsningar som finns grundade i tid och ekonomi) och i denna del tycker jag mig inte se några uppenbara brister. Däremot är resonemanget jag förde ovan applicerbart även här – hur kritiskt kan tjänstemännen egentligen uttala sig? Flera av de informanter som jag har pratat med har uttalat sig generellt om hemlösa personer och vissa har inte haft direkt kunskap eller möjlighet att uttala sig om kvinnor eftersom majoriteten av deras klienter utgörs av män etc. och kvaliteten på dessa intervjuer kan därför ifrågasättas. En av informanterna jobbade inte med aktivt missbrukande hemlösa kvinnor och denna intervju var intressant eftersom vissa förhållanden blev så övertydliga. Min utgångspunkt har varit att anlägga ett medvetet feministiskt/genusperspektiv med fokus på förklaringar för uteslutning från bostadsmarknaden. Jag ville på ett medvetet sätt framställa kvinnorna och inte enbart lyfta fram kvinnor i tron att jag uppfyllde någon slags genuskvot. Till viss del har min vilja att belysa just kvinnornas situation och möjligheter grusats men denna erfarenhet sätter också till viss del problemet på sin spets, kvinnorna är i minoritet och förblir dolda.

Intervjuerna har varat mellan 45 och 90 minuter vardera. Samtliga intervjuer har spelats in på diktafon eller minidisc, samtidigt som jag har fört stödanteckningar. Intervjuerna har transkriberats ordagrant, dock med några få undantag. Eftersom vissa teknikproblem uppstått

har stödanteckningar och närminnet lagt grunden för *utskrift* i intervjun med Kvinnoboendechef 2 och för vissa delar av intervjun med Tjänstemannen har jag skrivit ut, vad jag uppfattat, som relevanta delar och citat ur utsagan då hon givit sig ut på uppenbara sidospår. Hela utskriftsprocessen är i sig en fråga om tolkning men genom att själv skriva ut mina personligen genomförda intervjuer har jag försökt att minimera den uppenbara risken för missförstånd (Kvale 1997). Då utskriften är en konstruktion av de samtal som jag fört med informanterna – ”kontextualiserade” och ”avtemporaliserade” – och inte utgör grundläggande data har jag lyssnat genom banden flera gånger under analysfasen för att försäkra mig om att inget material gått förlorat eller gravt misstolkats vid utskrift (Kvale 1997:153). När informantcitat används i analysavsnittet har jag, vid ett par tillfällen, för att ordföljden skulle bli så korrekt grammatiskt som möjligt, lagt till osagd information inom hakparentes och tagit bort upprepade småord (exempelvis *då*) och ibland bytt plats på dem.

När det kommer till förhållandet mellan forskning/empiri och teori har min utgångspunkt varit *abduktiv*, d.v.s. en mix av induktion och deduktion²⁰, där det har skett en ”snabb växelverkan mellan observationer och idéer och mellan delar och den ’framväxande’ helheten” (Svensson 1996b:229). Jag har varit nyfiken och inväntat tills dess att teman och avvikelser har kunnat strukturerats och analyserats ur empirin, samtidigt som jag har haft vissa teoretiska utgångspunkter i bakhuvudet. Holme & Solvang (1997:183) skriver att ”en grundtanke inom hermeneutiken²¹ är att vi alltid förstår något mot bakgrund av vissa förutsättningar” och teorierna har således dels växt fram ur den förförståelse som jag besitter men samtidigt varit avhängig av den empiri jag har samlat in. Mitt teoretiska ramverk har följaktligen förändrats under processens gång, vilket också är den stora fördelen med det abduktiva tillvägagångssättet. Den stora nackdelen har varit att processen tagit mer energi än den behövt om de teoretiska utgångspunkterna varit klarare. Först under upploppet har jag kommit fram till att valda delar av Bourdieus begreppsapparat (delvis tillsammans med ett struktur- och konsensusperspektiv) kunnat förklara och begripliggöra det fenomen jag ämnat undersöka.

Uppsatsarbetet har pågått, parallellt med mitt ordinarie arbete, under nästan ett års tid, vilket har inneburit både fördelar och nackdelar. Intervjuerna genomfördes under vintern 2007, empirin lämnades sedan utskrivna med gjord grov-tematisering under en lång period. Detta är ett ”oreflekterat och omedvetet sätt att se på analysfrågan” och inte det ideala

²⁰ Deduktion = teorin föregår praktiken och induktion = ”when research comes before theory and we seek to generate theoretical propositions on social life from our data” (May 2001:32).

²¹ ”Hermeneutiken som humanvetenskap studerar objektfieringarna av mänsklig kulturell verksamhet som texter för att genom tolkning av dem blottlägga den avsedda eller uttryckliga meningen, för att upprätta gemensam förståelse eller möjligen till och med samförstånd, och allmänt i syfte att förmedla traditioner så att mänsklighetens historiska dialog kan fördjupas” (Kvale 1997:50).

tillvägagångssättet, menar Starrin & Renck (1996:69). Analysen bör istället påbörjas direkt efter eller t.o.m. under varje intervju (ibid.). Jag är överens med författarna eftersom det de facto tagit mig tid att återkalla hur mina initiala tankegångar gick, vilket har påverkat motivationen, entusiasmen och inte minst effektiviteten negativt. Å andra sidan har det funnits gott om tid för analysen, även om jag inte aktivt har jobbat med den så har hjärnan processat, vilket gjort att jag har kunnat titta på materialet med nya ögon, när arbetet väl återupptogs.

För att skapa mening i materialet har jag ad hoc använt mig av och växlat fritt mellan flera olika *analystekniker* (Kvale 1997:184). Jag har bland annat tittat efter återkommande mönster och teman, sammanställt, skapat kontraster och gjort jämförelser från informanternas framlagda berättelser (ibid.). Förklaringarna har tematiserats utifrån de delförklaringar som har uttryckts. Ibland stämmer dessa överens med de förklaringar som informanterna uttalat direkt och lika ofta är de ett resultat av mitt analysarbete. Istället för att prata om resultatens generaliserbarhet skulle man, i denna studie, kunna prata om ”kunskapens kontextualitet” och påvisa att de resultatresonemang som förs här borde kunna vara tillämpliga i andra sammanhang där kontexten är likartad (Kvale 1997:261).

Källkritisk reflektion

Gruppen svenska forskare som idag studerar hemlöshetsfrågan är inte särskilt stor, vilket gör att forskare och doktorander refererar flitigt till varandra, agerar handledare etc. Med en inledande misstänksamhet har jag har funderat kring detta men kommit fram till att, inom den nischade forskningsvärlden, är detta en vanlig företeelse – också inom andra discipliner. Det behöver således inte alls ha en negativ inverkan, men kan eventuella göra att de som sysslar med kunskapsproduktion tenderar att inspirera varandra. Det finns exempelvis en hel del forskning kring den sekundära bostadsmarknaden och boendetrappor som är, vad jag uppfattar, rakt genom kritiska. Trots ihärdigt letande har jag inte kunna hitta någon studie som pekar på goda resultat. Denna inspirationstendens återfinns kanske även till en viss del i detta arbete, dvs. att handledaren, som själv forskar om närliggande områden, omedvetet har stakat ut vissa vägar.

Det finns vidare en intern svensk hemlöshetsforskningskritik, som jag inte kan uttala mig så mycket om. Denna grundas i den nordiska och internationella forskningen och pekar på att fokus legat på ett socialmedicinskt perspektiv och som en Stockholmsangelägenhet exempelvis, och endast i liten omfattning legat till grund för utformning av sociala insatser (Börjeson 2007).

Vid ett tillfälle har jag delvis använt mig av den internetbaserade encyklopedin Wikipedia för att definiera begreppet medvetenhet. Jag inser att detta inte är en säker källa men utifrån att begreppet är allmänt känt och då jag kombinerade definitionen med Walter (2004) så ansåg jag att det ändå var godtagbart.

På vilket sätt valda teoretiska begrepp kunnat förklara empirin kommer, tillsammans med kritik mot Bourdieus begreppsapparat, att tas upp i under slutdiskussionen på s. 47.

Etiska överväganden

Informantintervjuerna har genomförts i Göteborg delvis p.g.a. vissa etiska överväganden som jag har gjort. På detta sätt har jag kunnat undvika bias, då jag inte träffat några av informanterna innan. Jag har också kunnat kringgå en eventuell rollkonflikt, den kritiska forskarrollen å ena sidan och projektarbetare, som önskar bra arbetsrelationer å den andra.

För att säkra anonymitet har jag valt att inte skriva ut intervjupersonernas riktiga namn utan fokus läggs på deras funktion och titel – inte person. I uppsatsen återges också samtliga informanter som kvinnor för att inte riskera informanternas anonymitet. Intervjupersonerna har blivit informerade om studiens syfte och samtyckt därtill. (Det nedlagda) forskningsrådets etiska principer har efterföljts med dess krav om öppenhet, självbestämmande, konfidentialitet och autonomi (Holme & Solvang 1997:335, Lunds Universitet 2006).

Bakgrund

Då studien är Göteborgsbaserad ges härmed en kontextuell bakgrundsbeskrivning av Sveriges andra storstad och dess kommunala boendetrappssystem Altbo, med fokus på de hemlösa kvinnorna med missbruksproblematik.

Kontext Göteborg

Postindustrialism, globalisering och migration är tre nyckelbegrepp som dominerar utvecklingen i Göteborg (Sernhede & Johansson 2006). Den gamla arbetarstaden har en industriepok som har gått i graven och dras med storstadsproblematik såsom segregation och hemlöshet (ibid.). Uppdelning och indelning av människor är en allt tydligare tendens och staden kan betraktas som en delad stad där innerstad och förort skiljs åt och där skillnader mellan grupper är stora (ibid.). Såsom många andra liknande städer kännetecknas centralt belägna bostadsområden av gentrifiering samtidigt som vissa utsatta områden med hög andel personer med utländsk bakgrund präglas av social exkludering, hög arbetslöshet och

bidragsberoende etc. (ibid.). Kombinationen av ekonomisk omstrukturering och framträdande inslag av personer från ”andra kulturer” har lett till segregation och ojämlikhet (ibid.). Delar av Angered, Bergsjön och Biskopsgården har fått bli en symbol för samhälleligt misslyckande och föremål för insatser (ibid.). Det skapas, vad författarna kallar, ”gräddhyllor” för personer med stark ekonomi och svenskglea ghetton, vilket tillsammans med ett allt mer polariserat stadsrum leder till att medan man satsar på dyra bostadsrätter och kommunikationsleder så fördjupas fattigdomen i vissa områden (ibid.). Denna bild känns igen från samtida media. Segregationen i Göteborg beskrivs som ”en tickande bomb” i en GP-ledare från augusti förra året och redaktören skriver att ”medan välmående stadsdelar kan utvecklas i takt med högkonjunkturen släpar problemstadsdelarna efter” (Göteborgs-posten 2006a). I en debattartikel från samma dag beskrivs Göteborg som ”Sveriges mest segregerade stad, med högst bostadsbrist och flest hemlösa” (Göteborgs-posten 2006b).

Altbo – Alternativt boende i Göteborg

Hemlöshet är, i mångt och mycket, ett storstadsfenomen som har koppling till bostadsmarknaden (Socialstyrelsen 2006a)²². Både Göteborg och Malmö använder sig av kommunala kontrakt och olika former av sociala boenden för att försöka möta behoven, skillnaden är att Göteborgs Stad har byggt upp en helt egen organisation kring socialt boende som kallas Altbo (Alternativt boende). Altbo kan liknas vid en s.k. boendetrappa och innehåller korttidsboenden, träningsboenden, kvarboenden till referensboenden²³, vilka syftar till möjligheten att göra boendekarriär med riktning mot den öppna bostadsmarknaden (Göteborgs Stad 2006b). Altbo Göteborg består av fyra intäktsfinansierade Altbo-regioner, som arbetar på uppdrag av de 21 stadsdelarna i Göteborg (ibid.). Boendet är ett bistånd enligt socialtjänstlagen och plats bokas av socialsekreterare (ibid.). Systemet erbjuder totalt omkring 900 platser för personer utanför den reguljära bostadsmarknaden (ibid.). Altbo har sin bakgrund i det alkoholpolitiska program som antogs 1981 i Göteborgs kommunfullmäktige där ett av målen var att de gamla sociala hotellen skulle avvecklas och lämna plats åt ett nytt kommunalt socialt alternativt boendesystem (Löfstrand 2005). I utredningen bakom

²² Hemlösa personer återfinns i 86 % av Sveriges kommuner men i hemlöshetsfria kommuner är det mer sällan bostadsbrist, enligt en rapport från Boverket (Socialstyrelsen 2006).

²³ I Göteborgs boendetrappa Altbo utgörs det första steget av jour/korttidsboende. Det är förbjudet att föra in droger, överträdelse leder till utskrivning, men de boende får dock vara påverkade. Detta första steg är avsett för ”akuta tillfälliga placeringar av personer med missbruksproblematik i en så drogfri miljö som möjligt under det att handläggande socialsekreterare undersöker möjligheterna till ett mera varaktigt boende”. Nästa steg i boendetrappan är de så kallade basstationerna som är kollektiva drogfria boenden. Därefter kan man erbjudas träningslägenhet som kan leda till ett referensboende, som är sista steget i boendetrappan. För att gå igenom boendetrappan krävs att man uppfyller de regler och överenskommelser som ställs av Altbo och socialtjänsten. Huvudprincipen är drogfrihet samt att visa normal skötsamhet och aktsamhet inom boendet. Översta steget i boendetrappan är egen lägenhet. (Göteborgs Stad 2006b).

handlingsprogrammet ansågs de sociala hotellen, där hemlösa under 1960- och 70-talet kunde erbjudas boende, ytterligare förvärra de bostadslösa missbruksproblem, något som motiverade etableringen av Altbo, där droger och alkohol förbjöds (ibid.). Inom Altbo skulle de hemlösa personerna erbjudas individuellt anpassade stöd och behandlingsinsatser och målet var 'en egen lägenhet' (ibid.). I programmet angavs även att socialtjänsten skulle erbjuda stöd i eget boende samt ägna sig av, vad som numera kallas, sociala kontrakt för de personer som inte accepterades som hyresgäster på den reguljära bostadsmarknaden (ibid.). Verksamheten skall kännetecknas av tilltro till alla människors förmåga till förändring av sin livssituation och en människosyn präglad av respekt för den enskilde (Göteborgs Stad 2006b). Kontaktmannaskap tillämpas liksom individuella arbetsplaner som anger syftet med boendet (ibid.).

Enligt Löfstrand (2005:129) har bostadslösa missbrukare länge stått i fokus i den lokala hemlöshetspolitiken i Göteborg men i och med att Altbo har fått fler drogfria alternativ har det skett en målgruppsförskjutning där andra aktörer "tagit över ansvaret för kategorin bostadslösa missbrukare, medan kommunens Altbo väljer ut dem som följer organisationens regler och som bedöms ha god prognos". Detta är extra tydligt vad gäller kvinnorna. På den internetbaserade sökfunktionen av boenden, på Altbos hemsida, kommer tre träffar upp vid sökning på målgruppen kvinnor (Göteborgs Stad 2006c). Dock kräver dessa boenden 6 månaders dokumenterad drogfrihet (ibid.). Det finns således inget för hemlösa kvinnor med aktiv missbruksproblematik utan kvinnorna hänvisas endera till blandade jour- och korttidsboenden inom Altbo eller till ett par andra lågtröskelboenden som ligger utanför Altbo (ett drivs i kommunal och ett i icke-kommunal regi).

VARFÖR UTESLUTNING?

I detta avsnitt presenteras en integrerad empirisk resultatredovisning och analys där de förklaringar, som kunnat urskönjas ur empirin, för kvinnors uteslutning från den reguljära bostadsmarknaden tematiskt lyfts fram under två huvudkapitel: *Oönskade hyresgäster på tuff marknad* och *Hjälpsystemets moment 22*. Dessa två är sinsemellan indelade i en rad delförklaringar, som kommer att presenteras närmare under respektive avsnitt.

Oönskade hyresgäster på tuff marknad, inriktar sig på de förklaringar i samhället och hos kvinnorna som gör att de utesluts från reguljära bostadsmarknaden. *Hjälpsystemets moment 22* handlar den kontradiktion som gör att hemlösa kvinnor med missbruksproblematik också utesluts från Altbo, boendeinstitutionen som är menad att bana väg till egen bostad.

De skillnader som kan påvisas, beroende på informanternas position, mellan de olika förklaringarna integreras kontinuerligt genom texten och har således ingen egen rubricering.

Genusmedvetenhet kring hemlösa kvinnor med missbruksproblematik återfinns till största delen under rubriken med snarlikt namn men träder också fram på andra ställen i denna kombinerade empiriska resultatredovisning och analys.

Oönskade hyresgäster på tuff marknad

Detta avsnitt börjar med strukturorienterade förklaringar under *Bostadsmarknad i förändring*. Därefter kommer individuella tillkortakommanden, men också yttre faktorer i deras livsvärld, att bilda grunden för de tre följande förklaringarna för kvinnornas uteslutning – *Oattraktiva*, *Inga boendereferenser & störande ensamhet* och *Fattiga*. *Då stödet brister* utgör en delförklaring till *Inga boendereferenser*.

Bostadsmarknad i förändring

Det framgår tydligt av mitt material att det är svårt för ”alla” på den reguljära bostadsmarkanden i dagens Göteborg, även för personer som inte har uttalad social problematik. Det finns helt enkelt för få bostäder i förhållande till de stora behoven och bostadsmarkandens hårdare och marknadsanpassade form med högre krav, har gjort det än besvärligare för utsatta grupper. Har man en gång åkt ut är det svårt att komma tillbaka. Kvinnoboendearbetare 1 beskriver situationen med sig själv som utgångspunkt:

Dels är det ju tufft, det är ju samma om jag ska gå ut och söka en lägenhet idag, jag har inkomst, jag har inget missbruksproblem, jag har ingenting sånt. Det är jättesvårt att få en lägenhet överhuvudtaget i Göteborg [---] det finns inte tillräckligt med lägenheter [---] har du missbruk och ingen inkomst så är du inte attraktiv som hyresgäst och så är det ju med vissa kommuner att de ska erbjuda vissa lägenheter men det räcker ju inte till.

Kvinnoboendearbetare 1

Tjänstemannen uttrycker att ”hyresrätterna blir färre och färre och färre och till sist så finns det den här gruppen som står utanför och dom gör vi nåt speciellt med [Altbo] och resten bor [på den reguljära bostadsmarknaden]”. Hon menar att allmännyttan jobbar tillsammans med de privata bostadsföretagen och allt handlar till syvende och sist om vinster. Kvinnoboendechef 2 poängterar att hemlöshet är ett bostadspolitiskt samhällsproblem och ett politiskt ansvar och *allmännyttans utförsäljning* och omvandling till bostadsrätter anges också av henne, som en orsak till hemlöshet. Kvinnoboendechef 2 anlägger således ett strukturellt perspektiv där sociala samband finns mellan förhållanden i samhället d.v.s. rådande bostadspolitik (bostadsbyggande och allmännyttans storlek) och samhällsproblem d.v.s. hemlöshet. De strukturella uteslutningsförklaringar som hon anger är konfliktorienterade i den meningen att en oharmonisk struktur, som innefattar sociala konflikter, målas upp.

En tendens är att intervjupersonerna, som på ett eller annat sätt är knutna till socialtjänsten, menar att hemlösa kvinnor med missbruk är en grupp som har stora problem på bostadsmarkanden idag och att det är nästintill omöjligt för dem att få tillträde. Representanterna från bostadsföretagen, å andra sidan, tar upp andra grupper som de anser har problem (såsom exempelvis stora barnfamiljer). Med Bourdieus språkbruk skulle man kunna säga att de två grupperna utgör varsina fält, som i detta fall är avgränsat genom deras professionella status mer än exempelvis yrkeskategori. Förekomsten av specialiserade och relativt autonoma fält samspelar, menar Bourdieu (2004), med existensen av specifika intressen och insatser. Min tolkning är således att fältets aktörer har olika intressen i frågan. Bostadsföretagsrepresentant 1 uttrycker att få hemlösa kvinnor med missbruksproblematik vänder sig direkt till bostadsföretagen och det finns andra utsatta grupper, som befinner sig längre upp i klienthierarkin, såsom exempelvis hemlösa kvinnor med barn eller våldsutsatta kvinnor utan missbruksproblematik som bostadsföretagsfältet hellre lyfter fram. Från dess sida uppfattas då inte heller de hemlösa kvinnorna med missbruksproblematik som en särskilt utsatt grupp på bostadsmarknaden och det finns inget intresse att lyfta upp målgruppen eftersom de inte får ta del av hyresservicen. Istället får socialtjänsten fånga upp målgruppen vilket också leder till att kvinnorna har uppmärksammats av socialtjänstfältet.

Oattraktiva

Faktorer såsom *missbruk* och *psykisk problematik* lyfts upp som individproblem som förklarar varför kvinnorna inte är attraktiva på den allt tuffare bostadsmarknaden, vilket jag tolkar som ett tydligt exempel på hur strukturell problematik individualiseras av informanterna. Utifrån konsensusperspektivet ses missbruk och psykisk problematik som avvikande beteenden, som stör balansen i samhället, men enligt Marxistisk konfliktteori kan dock problematiken ses som två exempel på skepnader som problem kan anta på individnivå, men där de i grunden är ”förorsakade av utarmning och förtryck inom det kapitalistiska systemet” (Ejrnæs & Christiansen 2002:84). Kvinnoboendechef 3 poängterar att det är ”hyresvärdarnas marknad idag” och hon hävdar att det är ”solklart att våra tjejer inte är högprioriterade” eftersom det ”både finns missbruk och psykiatriproblematik”. Socialsekreterare 1 drar resonemanget till en annan dimension och vid flera tillfällen under intervjun tar hon upp *kvinnornas yttre* som en försvårande faktor i kontakten med hyresvärdar. Att vara oattraktiv i ordets bildliga och fysiska bemärkelse gör att de stämplas som oönskade. Socialsekreterare 1 säger att om kvinnan kommer ”upp till en hyresvärd så ser dom ju på henne... det här är alltså en misskött kvinna om man säger så... inga tänder, ögon som skelar, ändå är hon inte så gammal”. Utifrån Bourdieus kapitalbegrepp tolkar jag att det händer att hemlösa kvinnor med missbruksproblematik genom sitt bristfälliga ekonomiska och kulturella kapital – där de saknar medel att ta hand om sin kropp och sina tänder, köpa fina kläder och ge uttryck för vad som anses som god smak – förlorar symbolkampen eftersom deras yttre inte uppfattas som legitimt (Carle 2007, Bourdieu 1997, 2004). Kvinnorna innehar således ett lågt symboliskt kapital, de kan med Carles (2007:408) ord inte ”uttrycka sin tillhörighet och konkurrensförmåga” också detta återspeglar deras låga sociala position i samhället (ibid.). Socialsekreterare 1 menar att det nog inte är någon större skillnad mellan könen men att:

[...] utseendemässigt, om man nu som hyresvärd ska träffa den eventuella hyresgästen och [så] ser personen nersupen eller nerknarkad ut, oavsett om det är en kvinna eller man, så hamnar den ju lite längre ner på listan...

Socialsekreterare 1

Administratören menar att det är lättare att få en lägenhet om ”man har betalt hyran och är nykter” men att det är svårt för ”vem som helst” och att man bara kan ”fantisera och tänka sig hur svårt det är inte då för de här andra människorna som en gång har varit eller är socialt utslagna men vill resa sig”.

[...] i Göteborg är bostadssituationen den att det inte finns bostäder för alla... så är det bara... så den här gruppen som har betalningsanmärkningar får ju inte lägenheter om det dessutom framgår att det finns missbruksproblem och att det kanske är socialtjänsten som betalar din hyra så tror jag nog att bostadsbolagen drar öronen åt sig.

Kvinnoboendechef 3

Båda bostadsföretagsrepresentanterna, å andra sidan, menar att de kommunala bostadsbolagen, som de representerar, har ett stort ansvar för bostadsförsörjningen för utsatta grupper. De hävdar att de inte generellt avvisar målgruppen och de lyfter fram sitt sociala arbete med samverkansavtal och samarbete med socialtjänsten, som gör att vissa personer kan gå före och komma in på ”sociala eller medicinska förturer” och ”synnerliga skäl”. Bostadsföretagsrepresentant 2 säger att bostadsföretagen inte har att göra med om kvinnan har ett missbruk och att det är ”sällan vi får veta såna saker [d.v.s. missbruk] när någon söker lägenhet hos oss”. Det är åtskilliga som vill ha en förtur och Bostadsföretagsrepresentant 1 säger att det är ”många [...] har ju bekymmer, det är svårt att plocka ut, vad är det som är synnerliga skäl?”. Aktivt missbruk medför störningar och strul kring personen, menar både bostadsföretagsrepresentanterna och eftersom bostadsbolagen är rädda för framtida störningar kräver de bland annat att hyresgästen har kontakt med socialtjänsten och genomgår missbruksbehandling (om missbruket är känt d.v.s.).

Vi kan ju inte ta in en som fullt drogar eller den måste ju in på ett behandlingshem först och vara klar för det... det går inte, då får vi för stökigt här i området, om vi tar in en som är mitt uppe i sin karriär... sin drogkarriär, det kan vi inte klara [...] vi har ju ett ansvar också för övriga hyresgäster [...] ska ha lugn och ro.

Bostadsföretagsrepresentant 1

Som praktiker visar bostadsföretagsrepresentanterna liten åtskillnad och återigen manifesteras, i enlighet med Bourdieu (1997), att de tillhör samma fält efter de tydligt uppvisar stark tilltro till arbetet med de sociala förturerna och de har ett gemensamt intresse när de retoriskt lyfter fram detta arbete, eftersom det formella ansvaret för bostadsförsörjning ligger hos dem. Det finns ett mönster i materialet där bostadsföretagsfältet oftast uttalar sig idealistiskt, utifrån vad som står på papperet. Diskrepans råder dock mellan retorik och verklighet. Då bostadsbolagen ställer en rad krav, som är svåra att uppfylla för hemlösa kvinnor med missbruksproblematik (med eventuell psykisk ohälsa), är kvinnorna i praktiken inte aktuella i samverkansarbetet eftersom de sällan kan uppvisa exempelvis referenser och en ordnad ekonomi. Kvinnorna utesluts fastän bostadsföretagen inte har någon uttalad policy att hemlösa kvinnor (och män för den delen) med missbruksproblematik inte är välkomna.

Bostadsföretagsfältets doxa utgörs således av den gemensamma retoriken, som förefaller helt logisk och naturlig.

Inga boendereferenser & störande ensamhet

Kvinnornas bristande sociala kapital i form av nätverk och gemenskap av olika slag kommer ofta upp i samtalen som förklaringar till varför de inte klarar eget boende och utesluts från bostadsmarknaden. Kvinnornas tänkta *ensamhet* är ett sådant exempel. Administratören menar att man inte bara kan ”släppa dem i en lägenhet nånstans” och tro att eget boende löser allt i livet, eftersom ensamheten är plågsam. Kvinnoboendechef 3 uttrycker en liknande åsikt. Hon menar att en del av kvinnorna skulle bli isolerade och att en egen lägenhet, som är drömmen, inte nödvändigtvis skulle innebära ”höjd livskvalitet”. Kvinnoboendechef 3 ger ett exempel från en boendekvinna, som skulle bli:

[...] så isolerad [att] hon skulle aldrig gå ut, jag tror hon skulle tyna bort [...] lägenheten skulle se exemplarisk välstädad och fin ut hela tiden [...] men hon skulle nog dö av svält [...] hon skulle inte träffa nån...

Kvinnoboendechef 3

Socialekreterare 2 lyfter upp en lite annan bild och menar att kvinnor inte är lika rädda för ensamheten och att de ofta vill bo själva – till skillnad mot männen som oftare är intresserade av kollektiva lösningar. Kvinnoboendearbetare 1 menar att alla hemlösa kvinnor vill ha en egen lägenhet men ställer sig frågande till om det vore den bästa lösningen. Hon tror att många skulle bli ”jätteensamma om man flyttar till en lägenhet någonstans där det bor folk som du aldrig har sett förut”. Att ett gott socialt kapital är viktigt märks också i samtalet med Bostadsföretagsrepresentant 1. Bostadsbolagen kan exempelvis efterfråga anknytning i området (d.v.s. släkt och vänner) och se det som en motivering till inflyttning.

Att kvinnorna har problem med att sätta gränser och säga nej till missbrukande kompisar är något som lyfts upp i vissa intervjuer. Missbrukande kompisar är således inget erkänt och därmed legitimt socialt kapital som kan verka som en tillgång för kvinnorna, utifrån Bourdieus teoribildning, fastän dessa kontakter med all säkerhet är livsnödvändiga och utgör viktiga överlevnadsstrategiska resurser för kvinnorna i livet utan bostad. Bostadsföretagsrepresentant 2 menar att det är viktigt att lägenheten inte blir en samlingsplats för fler missbrukare, ”en svans”, som hon kallar det, som består av ”kompisar som hänger med hem å delar [...] drogen”. Efter att ha talat med hemlösa ute i buskarna, menar hon, att svansen är svår att undvika eftersom man känner så starkt för varandra, om man delat på

allting innan så var det självklart för de här personerna att man inte skulle säga nej till kompisbesök om man fick en lägenhet. Kvinnoboendechef 3 uttrycker att det inte är ”sagt att våra tjejer skulle kunna bo i egna lägenheter heller” eftersom dom ofta är ”väldigt utsatta bland sina polare, som säkert skulle se att de förr eller senare skulle bli vräkta från sina lägenheter [...] de här tjejerna behöver mycket tillsyn mycket omvårdnad”.

Bostadsföretagsrepresentant 2 menar att de personer som är mest utsatta på bostadsmarknaden är dom som har straffat ut sig genom exempelvis vräkning, vilket man kan bli av två skäl; att man ”inte sköter hyror eller att man är otroligt störande”. Båda skälen kan härröras till kapitalbegreppet, där hyran hör samman med bristande ekonomiskt kapital och ett mer legitimt socialt kapital kan sägas förebygga störningar. Bostadsföretagsrepresentant 2 menar att det bland annat handlar om att man inte störa andra som bor i huset genom att exempelvis duscha och spola på nätterna, då det ska vara tyst. Administratören uttrycker förståelse för fastighetsägarna och menar att de inte bara kan ”dela ut lägenheter” eftersom de kan få ”klagomål från grannar” om det flyttar in människor som är störande. Det finns två utmärkande linjer i resonemangen. Att det är individen som stör är det mest framträdande men det finns också en tendens där fokus hamnar på att toleransen bland grannar i bostadsområden har minskat. Min tolkning är att människor som bor i vissa hyresområden nuförtiden i högre utsträckning önskar sig grannar med mer symboliskt och ekonomiskt kapital, som garanterar lugn och ro och inte drar ner attraktionskraften i området. Socialsekreterare 2 ansluter sig till båda resonemangen då hon tar upp flera samspelande anledningar, kring faktumet att vissa kvinnor i aktivt missbruk trots allt bor i egna lägenheter. Hon menar att det beror på ”grannarnas tolerans” och hur de beter sig i påverkat tillstånd. Om de har folk springande hos sig eller är högljudda, hotfulla eller aggressiva fungerar det inte i det långa loppet, menar hon. Kvinnoboendechef 2 lyfter upp minskad tolerans i samhället som en anledning till att kvinnorna utesluts. Hon menar att det ofta blir problem med grannskapet och, allt eftersom kraven ökar på den ”gode hyresgästen”, blir det nuförtiden enklare att bli vräkt. Kvinnoboendechef 2 anlägger således återigen ett strukturellt perspektiv. Bostadsföretagsrepresentanterna å andra sidan menar att det är svårt att bli vräkt och att det är en lång process som reglerar förloppet. Bostadsföretagsrepresentant 2 menar att missbrukare som exempelvis ”misskött sig” och ”varit störande” och därför ”åkt ut” oftast hamnar hos Altbo, ”nånstans ska man ju bo, och då brukar socialtjänsten fånga upp dom”. Hennes resonemang utgår från ett konsensusperspektiv där samhället ses som en ”sammanhängande, väl integrerad helhet” (Nygren 2002:32). Det avvikande beteendet hos missbrukaren står i fokus i hennes utsaga. Beteendet stör samhällsbalansen och samhället

upprätthåller konsensus och ordning genom sociala insatser – Altbo – i syfte att åtgärda och förebygga samhällsproblem – att personer avvikit, straffat ut sig och därmed blivit hemlösa (ibid.). Som jag var inne på innan har bostadsföretagsfältet ett intresse i att lyfta fram exempelvis den långa processen kring vräkning, eftersom det finns ett ansvar hos företagen för kommuninvånarnas bostadsförsörjning.

Min empiriska tolkning är att bristande socialt kapital med ensamhet som följd kan leda till *störningar* eftersom kvinnorna har svårt att säga nej till missbrukande kompisar. Ej tillräckligt socialt kapital borde i sig inte vara en faktor som förklarar uteslutning från bostadsmarknaden, eftersom det egentligen inte finns något annat som i intervjuerna talar emot egna bostäder för kvinnorna. Indirekt blir det dock så.

Tillsammans med *störningar* utgör avsaknad av *boendereferenser* och *tidigare vräkningar* ytterligare tydliga uteslutningsförklaringar, som kan urskönjas ur empirin. Goda referenser är idag mer eller mindre ett måste för att få en lägenhet och Bostadsföretagsrepresentant 2 menar att de ”på alla sätt” försöker få tag på information om den eventuellt blivande hyresgästen genom exempelvis kreditupplysning, kontakt med eventuell f.d. hyresvärd, arbetsgivare eller kanske SFI-lärare.

Om man har ett missbruk och har störningar och har skulder och saknar referenser från annat håll dom kommer inte i fråga för någon lägenhet i Göteborg... förresten det räcker bara med att du har skulder och saknar referenser...

Socialsekreterare 1

Kvinnorna besitter varken tillräckligt med ekonomiskt kapital så att de kan köpa sig en bostad eller, som jag varit inne på tidigare, socialt kapital i form utav gynnsamma sociala kontakter, som exempelvis hade kunnat hjälpa dem att få i ordning lägenheten, ordnat ett nytt boende åt dem, stöttat upp eller kanske t.o.m. kunna fixat goda boendereferenser. Tjänstemannen går ett steg längre och menar att utanförskapet är större än så, att dessa personer överhuvudtaget aldrig kommit in och fått en chans att få referenser, d.v.s. att de helt saknar socialt kapital. Hon uttrycker att ”det är nog det väldigt många av den här gruppen har ju aldrig haft en lägenhet, dom har överhuvudtaget aldrig... man pratar om vräkning och skulder [...] det är så väldigt utanför...”.

... då stödet brister

Att kvinnorna är i behov utav samhällets stöd och omvårdnad, är ett mönster som kan urskönjas ur mitt material. Socialsekreterare 2 berättar exempelvis att i hennes stadsdel försöker man satsa på vräkningsförebyggande genom boendestöd ”som går hem och försöker

hålla efter”. På detta vis kan folk kanske ”behålla sina lägenheter” och det blir ”bättre för personen och billigare för kommunen”, menar hon. Administratören uttrycker att det finns behov av omfattande ”stöd och råd och hjälp” för hemlösa personer men att det skulle vara kostnadskrävande. Bostadsföretagsrepresentant 2 poängterar vikten av att socialtjänst och bostadsföretag samarbetar ”tätt ihop” och att boendet är kopplat till stödinsatser. Det finns annars en risk att personer som exempelvis måste ta medicin, men inte gör det, blir störande och ”andra hyresgäster klarar inte att bo kvar och då är man tillbaka på gatan”. Det finns således en tendens att bristande samhälleligt stöd kopplas samman med störningar och därmed uteslutning från bostadsmarknaden.

Fattiga

Att kvinnorna är *fattiga* och har en rad *ekonomiskt relaterade problem* lyfts fram i intervjuerna. De har begränsade ekonomiska resurser med låga pensioner, försörjningsstöd eller ingen inkomst alls och betalningsanmärkningar och tidigare (hyres)skulder hos Kronofogden är vanligt förekommande. Kvinnorna har med andra ord bristande ekonomiskt kapital och bostadsbolagen godkänner sällan det fattigdomsbagage som kvinnorna bär med sig. Tjänstemannen uttrycker ogillande att ”tuff marknadsmässig bostadspolitik” gör att hyresvärdarna inte tar ”folk med problem och inte accepterar skulder” eftersom de inte får ta emot dessa personer pga. ”strikt direktiv” från politikerhåll. Pengar sätts främst, menar hon, och har en ”familj problem så får socialen ta hand om det”, en tydlig utveckling som tjänstemannen ogillar eftersom hon anser att socialen inte ”ska jobba med bostadsfrågor” (så länge det inte är missbruk med i bilden vilket i och för sig är vanligt anser hon).

Ja, det finns ju en viss linje, det stramas åt... även hyresvärdarna får tänka mer på att få in sina hyror och att dom också månar om att det inte ska finnas några skulder alls hos kronofogden på den hyresgästen som dom vill ha. Så är det.

Socialsekreterare 1

Bostadsföretagsrepresentant 2 utgår återigen från ett konsensustänkande när hon lyfter fram brister hos individen och talar om att vissa personer har ”strulat” med sin ekonomi (Meeuwisse & Swärd 2002). För att komma tillbaka i systemet måste de hemlösa personerna själva ta sitt ansvar och kontakta Kronofogden, upprätta betalningsplan och sedan sköta den ”nåt år eller så”, menar hon. Ett resonemang som jag likställer med devisen att man ”måste vara frisk för att orka vara sjuk”. Flera representanter från socialtjänsten talar däremot om att kvinnorna inte har råd att söka på den öppna marknaden eftersom priserna är höga och många

har skulder i botten och knappa resurser, d.v.s. en mer konfliktinriktad ansats (Nygren 2002).
Socialsekreterare 1 ger ett exempel från en av de kvinnor som hon arbetar med:

Hon har ju inte den ekonomin att köpa det huset [som hon drömmer om] heller och det finns ju liksom inte nån hyresvärd idag som skulle tänka sig att hyra en lägenhet till henne heller... i och med att hon saknar referenser...

Socialsekreterare 1

Tjänstemannen poängterar att samhället förändrats. Att det inte längre finns billiga lägenheter med låg standard att tillgå, som på 60-talet då det gick att hyra en lägenhet i Majorna för 83 kronor i månaden. ”Det boendet löste ju boendefrågorna för väldigt många som kanske hade lite knappa resurser... idag är det ju inte så”, säger hon.

Hjälpssystemets moment 22

Detta andra huvudavsnitt delas in i tre teman: *Ökat bostadsförsörjningsansvar ger rundgång, Paradoxala regelverk och (O)medvetenhet kring kvinnor*. Under *Paradoxala regelverk* får *Ett välordnat liv, Ett liv med begränsad frihet* och *Motivation & vilja* förklara vari regelverkets motsägelser ligger.

Ökat bostadsförsörjningsansvar ger rundgång

Informanterna uttrycker tydligt att socialtjänsten har fått ta över ansvaret för stora grupper hemlösa människor, som egentligen inte behöver ha kontakt med dem, alltså personer som inte har uttalad social problematik utöver hemlöshet. Ett mönster som går helt i linje med tidigare forskning (Svärd 1998, Löfstrand 2003). Glidningen är inte lyckad och den har skett gradvis de senaste åren, menar Socialsekreterare 2, som har lång erfarenhet av socialt arbete inom socialtjänsten.

[man] flyttar gränserna för när folk kan få en egen lägenhet eller inte, det är lurigt det där... istället för att hjälpa riskerar man att stjälpa därför att man då går in och säger 'visst socialtjänsten hjälper till', så det är ju inte bra...

Socialsekreterare 2

Socialsekreterare 2 pekar på strukturen och menar att kommunen och politikerna har det övergripande ansvaret och att det är fel att allt läggs över på socialtjänsten. Tjänstemannen är inne på samma resonemang och menar att ”rent generellt tycker jag ändå att man lägger över för mycket på socialtjänsten”. Hon tror dock att de kostnader som Göteborgs Stad har för

exempelvis sociala boenden och insatser inte överstiger de vinster som allmännyttan gör. Hon misstänker att det ”fortfarande är [...] mer lönsamt att ha den här politiken totalt sätt än vad det skulle vara att jobba med frågan på annat sätt”. Viss frustration kan urskönjas då socialtjänsten har fått ett uppdrag som inte kan slutföras, eftersom socialtjänsten inte äger egna lägenheter utan enbart hyr ut bostäder i andra hand genom kommunala kontrakt. Administratören uttrycker att det är svårt för socialtjänsten att få lägenheter från de kommunala bostadsbolagen och att trycket är stort. Ett mycket utmärkande drag är att informanterna menar att hemlösa kvinnor med missbruk och andra hemlösa, som inte på egen hand kan ta sig in på bostadsmarknaden, är tvungna gå via socialtjänsten och Altbo, som kan ge referens, för att få egen lägenhet och komma in på den reguljära bostadsmarknaden. I linje med forskning på området visar mitt material att informanterna från socialtjänsten – d.v.s. socialtjänstfältet – är av den gängse uppfattningen att få kvinnor (och män) gör en lyckad ”boendekarriär” (Järvinen 1995, Löfstrand 2005, Thörn 2004, SOU 2001:95). En och annan kommer in i Altbos boendetrappa men få kvinnor kommer ut på andra sidan. Kvinnoboendearbetare 1 uttrycker att ”många kvinnor går runt” och att få kvinnor, som hon känner till, har lyckats. Administratören har en liknande erfarenhet och hon menar att det ”inte är så många som går genom”. Istället för förflyttningar uppåt i trappan beskriver hon de hemlösas karriärer som ”ner, upp eller ner”. Bostadsföretagsrepresentant 2 däremot ger en tvärt annorlunda och idealistisk bild, en version som i mångt och mycket överensstämmer med den officiella målsättningen med Altbo. Hon menar att den hemlösa personen går genom hela trappan med hjälp av ”stödpersoner” och via ”samarbetsavtal”, ”förturer” och ”provboende” ”slussas” personen ”med automatik till ett eget kontrakt... då är man tillbaka in i den normala bostadsmarknaden igen”. Om det varit ”smärtfritt” och utan problem det vill säga.

[...] det finns en trappa som vi kallar det om man är riktigt utslagen så börjar man ju längst ner kanske med vård ... och sen finns det ju olika nivåer [...] Altbo och referensboenden [...] det är stegen innan man har ett eget boende...

Bostadsföretagsrepresentant 2

Återigen ger bostadsföretagsfältet prov på sin särskilda doxa och den starka tilltron till sitt arbete med de sociala förturerna, vars grund ligger i det gemensamma intresset att lyfta fram hur systemet borde fungera.

Paradoxala regelverk

Ett tydligt mönster, som framkommit ur mitt material, är att hemlösa kvinnor med missbruksproblematik i stor utsträckning *utesluts från Altbo* och därmed möjligheten till egen bostad genom samhällets hjälpsystem. Det sker alltså inte bara en rundgång inom Altbo utan de krav som ställs på kvinnorna omöjliggör i de flesta fall inträde. Regelverken²⁴ påminner, motsägelsefullt nog, om de uteslutande faktorer, som är gällande på bostadsmarknaden idag (exempelvis kring missbruk och psykisk ohälsa). De utestänger således automatiskt målgruppen genom att ej acceptera den sociala livssituation som kvinnorna befinner sig i. Det krävs helt enkelt *ett välordnat liv* med *begränsad frihet* samt *motivation & vilja* för att kvala in. Paradoxen är uppenbar.

Ett välordnat liv

Den här trappan tror jag inte så jättemycket på [...] tanken är väldigt god men sen så kommer ju livet emellan hela tiden jag vet inte hur man egentligen skulle kunna passa in i den här trappan för att kunna [...] komma in i ena ändan och ut i den andra [...] livet ser inte ut så för någon framförallt så tycker inte jag att missbruket inte ser ut på det viset...

Kvinnoboendechef 3

Det råder samstämmighet bland intervjupersonerna att boendetrappan inom Altbo, i vart fall när det gäller kvinnorna, är baserad på *nykterhet* och att aktivt missbrukande kvinnor inte kan kvala in och sen kvalificera sig inom systemet. Socialsekreterare 2 menar att ”det är omöjligt” att komma in i Altbo med aktivt missbruk ”mer än på jour- och korttidsnivå” eftersom det ”krävs drogkontroller, urinprov och blåsning” på ”alla andra boenden” och då ”kommer man ju inte vidare... då kommer man inte in”. För att få tillträde till Altbo skall man ha genomgått missbruksbehandling, kunna uppvisa långvarig drogfrihet och man ”bör ha kommit en bra bit på väg”, menar Kvinnoboendechef 2. För att kunna bo inom Altbo måste hyresgästerna också kunna ”*sköta ADL*”²⁵, *laga mat själva* och *betala hyran* med sin pension eller försörjningsstöd, berättar Administratören. Socialsekreterare 2 menar att den första delen av Altbo-trappan är ”krånglig” men menar samtidigt att det är bra att det finns träningsboenden inom Altbo där man kan ”pröva och se om man kan ha den drogfriheten som krävs, men har man inte det så åker man ut därifrån”. Kvinnoboendechef 3 uttrycker att toleransen på drogfria boenden är alldeles för låg vid återfall, om man ”kissar positivt” så åker man ut. Detta trots att majoriteten av de hemlösa kvinnorna har ett missbruk (Socialstyrelsen 2006a).

²⁴ Med regelverk avser jag ett löst sammansatt samlingsbegrepp som innefattar regler, trösklar, policys, krav och villkor.

²⁵ ADL = adult daily living skills.

Beläggningen på de drogfria kvinnoboendena är låg och Administratören menar att en förklaring är kravet på drogfrihet. Kvinnoboendechef 3 uttrycker att de kvinnor som ”rör sig i dom här kretsarna” ofta måste dricka för att ”överleva på gatan” eftersom man ”orkar inte annars”.

Tjänstemannen uttrycker en diametralt annan bild av situationen och de regelverk som omgärdar Altbo. Hon är kritisk mot att kalla Altbo en trappa och säger att du kan ”gå rakt ut i en lägenhet” från ett jour- och korttidsboende och ”om du tror att den trappan innebär att du ska in genom en ände och beta dig genom ett system så är det fullständigt vansinnigt fel, det har aldrig varit så”. Hon menar att väldigt många boenden inom Altbo tar emot aktiva missbrukare. Hennes fokus hamnar dock ofta på männen och hon uttrycker att ”det är ju väldigt mycket som tar emot, kvinnorna kan jag inte riktigt uttala mig om men det är ju precis tvärt om”. Hon menar att marknadsföringen av Altbo är något missvisande och att det ofta står i boendepresentationer att det ”krävs nykterhet men där man inte gör det” och att personalen ofta jobbar aktivt och medvetet med återfall på de flesta ställen eftersom återfall ofta är en del i processen. Tjänstemannen betonar också att det är av stor vikt att hitta metoder för att kunna bemöta och ”jobba professionellt även med personer som är utagerande”. Från början, menar Tjänstemannen, var Altbos målsättning helnykterhet men successivt har man upptäckt att det inte är realistiska krav och det förutsattes nog förr ”att man på nåt sätt kom tillrätta sitt missbruk om man skulle lyckas, kunna gå ut och få en egen lägenhet och bo som alla andra människor [...] det var grundtesen”. Min tolkning av Tjänstemannens utsagor är att hon talar om boendenas tolerans för återfall (för de personer som lyckats hålla sig drogfria och kunnat kvala in d.v.s.), inte om själva initialregeln, som för kvinnor åtminstone, är 6 månaders dokumenterad drogfrihet. Vi talar alltså om två skilda saker. Vidare befinner sig Tjänstemannen i en annan yrkesposition, där hon inte är i direkt kontakt med den praktiska verksamheten, vilket gör att gräsrotsperspektivet kommer i skymundan. Fältbegreppet är inte alltid helt lätt att integrera och Tjänstemannen, som representerar socialtjänsten, uttrycker här en syn om hur det ”borde vara” som mer liknar bostadsföretagsfältets doxa. I detta fall verkar det mer handla om plats i hierarkin än om fält och intressen.

Kvinnoboendena, inom Altbo, accepterar inte heller ”psykisk diagnos”, enligt Kvinnoboendechef 1, och hon förklarar att den policyn med att kvinnorna fodrar mycket och det har personalen inte ”tid med”, vilket är ett exempel på ett fälts doxa”. Kvinnoboendechef 1 förefaller inte reflektera över paradoxen att detta initiala regelverk gör att boenden för hemlösa kvinnor inte kan ta emot den övervägande majoriteten av kvinnorna eftersom de inte accepterar, den ofta medföljande, problematiken. Doxa utgör grunden för hela

boendeverksamheten och den framträder som så naturlig att Kvinnoboendechef 1 inte verkar se att Altbo och dess regelverk, som Järvinen (2002:255) uttrycker ”är skapat av fältet självt, och att det har tillkommit genom ad hoc-lösningar, kompromisser och historiska tillfälligheter”. Doxa har således säkrat sin egen, och fältets överlevnad, genom att den uppnått en status som självklar (ibid.).

Baksidan av specialiseringen är alltid exklusion, menar Järvinen (2002), och hon beskriver en liknande tendens från Danmark, där gruppen dubbeldiagnostiserade hemlösa hamnade mellan stolarna. Gruppen var illa sedd och fick varken tillträde till hemlöshetsinstitutioner (de ansågs för behandlingskrävande) eller till behandlingshem (pga. deras psykiska sjukdom) vilket fick som följd att de i slutändan hamnade på lågtröskelinstitutioner, ofta med knappa resurser (ibid.). Det satsas på de mest resursstarka klienterna och de ”hopplösa” fallen gallras ur (Järvinen 1995:126). Järvinen (2002:270) skriver att ”till sist befann man sig i en situation där man nästan konkurrerade om de ”bäst fungerande” bland de hemlösa – medan ingen (frivilligt) specialiserade på narkomaner och psykiskt sjuka”. Av den insamlade empirin framgår, precis som i Järvinens (1995) exempel, att så länge kvinnorna inte kan tänka sig att sluta missbruka och är psykiskt sjuka återstår bara en rundgång mellan olika jour- och korttidsboenden, som erbjuder tak över huvudet. Administratören menar dock att situationen är likadan för män som för kvinnor:

[...] det ser ut så för alla. Jag tror inte att det bara är kvinnor utan vill du missbruka så blir vägen rätt smal men vill du sluta droga så breddas ju vägen. Det bygger på att man inte ska missbruka å för mig så är det samma för kvinnor som för män.

Administratören

Administratören har rätt så till vida att det är svårt också för missbrukande män att avancera inom Altbo – skillnaden är dock att kvinnor överhuvudtaget inte kommer in på kvinnoboenden inom Altbo om de missbrukar. På frågan om vad som händer om en kvinna med aktivt missbruk önskar bo på ett boende för enbart kvinnor inom Altbo så svarar Kvinnoboendechef 1 att:

Ja. För det första så [...] hon kommer aldrig så långt, hon kommer aldrig till kvinnoverksamheten på studiebesök utan kontaktpersonen pratar med ju med socialsekreteraren och talar om våra regler [...] vi kräver sex månader dokumenterad drogfrihet... Det är ganska fritt boende det är ju personal på dagtid...

I intervjun med Socialsekreterare 1 framgår det tydligt att allt kretsar kring missbruket när det gäller möjligheten för aktiva kvinnor att få tillgång till mer långsiktiga boendialternativ. Hon berättar att när det kommer in ansökan från kvinnorna själva vill dom oftast ha hjälp med

boende och har de ”inget boende tidigare så ligger nåt missbruk bak... som är grundorsaken” måste man jobba med den biten först. Hennes utsagor grundas i tanken att det avvikande beteendet, d.v.s. missbruket, måste bort innan bostad kan komma på tal. ”Planering” måste göras där kvinnan är tvungen att uppvisa drogfrihet och skötsamhet på jour- och korttidsboendet. Kvinnan måste ta ”tu i med sitt missbruk” och ”lämna drogtester” och få en ”sysselsättning”. Efter en stund förefaller Socialsekreterare 1 reflektera över att det förehåller sig på det här viset och hon berättar att flera av de kvinnor som hon jobbar med har bott i flera år på blandade jour- och korttidsboenden. De klarar boendet bra men kommer inte vidare pga. missbruket. Hon ger ett exempel från en kvinna som är aktuell på hennes tjänst.

[...] hon vägrar lämna drogtester och kommer liksom inte vidare, hon har liksom inga ambitioner på att sluta droga men ändå på nåt vis så sköter hon det boende som hon har, hon är där på nätterna alltid och tar liksom inte in droger där utan är drogpåverkad då och är i behov av det

Socialsekreterare 1

Administratören berättar att alla hemlösa personer självfallet inte måste gå via ett jour- och korttidsboende utan kan ”gå direkt in i lägenheter” t.ex. om man ”bara blivit utkastad hemifrån”. Hon menar att ”det är ju fruktansvärt bara det, så då behöver man ju inte börja med att bo bland en massa missbrukare”. De som har ett relativt välordnat liv behöver alltså inte gå den långa vägen.

Ett liv med begränsad frihet

Järvinen skriver (2002:269) att ”socialarbetarna förvaltar direkt eller indirekt, många aspekter av klienternas liv än de rent ekonomiska: rätten till bostad, aktivering, behandling – och frihet”. I mitt material har jag hittat tendenser där regelverk i allra högsta grad inskränker på kvinnornas integritet och frihet och som exempelvis stoppar kvinnorna från att ta emot besök och samla på sig saker. Regelverk som tvingar dem till sömn natttid, regelbundna träffar med kontaktpersoner och att flytta runt inom boenden. I linje med Järvinens citat ovan handlar ofta den uttryckta kritiken, av dem som är placerade hos Altbo, om kontrollen och förlusten av frihetskänslan och min tolkning är att kvinnornas bristande kapital gör att de åtminstone vill rå över sig själva och inte mista den upplevda friheten.

[...] det är en kontroll, man får inte ta emot besök på vissa ställen [...] får ju inte använda droger eller någonting sånt på stället [...] det kostar pengar och att man får så lite själv att röra sig på. Man ser inte den andra biten. Att man ändå har en del pengar över när boende, mat och sånt är betalt. Det är den här frihetskänslan att ingen annan som ska bestämma över mig utan jag vill bestämma själv [...] det är väl mycket sånt motstånd.

Kvinnoboendearbetare 1

En allmän uppfattning är att sömn måste intas på natten, vilket leder till att kvinnorna måste vara inne nattetid för att inte förlora sin plats alt. planera och berätta att de ska sova borta, något som kan vara svårt att uppfylla om man är i missbruk. En bostadslös person kan exempelvis inte använda rummet till förvaringsplats på nätterna och sova sporadiskt på eftermiddagarna. Anledningen till detta är att:

det är ju för att det är skattebetalarnas pengar [...] sitter samhället och betalar ett boende för hans saker [...] så är det ju inte tänkt, därför kom den regeln att behöver man ett boende så måste man ju också ha sin nattvila där... varje natt.

Socialsekreterare 1

(Att anledningen till frånvaron kan bero på att boendet är undermåligt verkar inte överhuvudtaget vara en förklaring som diskuterats). Båda socialsekreterarna tar upp frågan med att det är vanligt att hemlösa personer, amfetaminister speciellt, *samlar* på sig en massa saker. Socialsekreterare 2 menar att detta är en vanlig anledning, utöver hotfullhet, till varför många hemlösa kvinnor och män speciellt straffar ut sig. Socialsekreterare 1 tar som exempel en kvinna som hon jobbar med, som helst av allt skulle hon vilja bo ”i ett eget litet hus någonstans”. Kvinnan skulle kunna sköta sig själv och men eftersom hon samlar kommer hon inte vidare, menar Socialsekreterare 1.

[...] hon är alltså amfetaminist, samlare... samlar hur mycket som helst och det [...] gör att dom inte kan komma vidare [...] det ingår ju i att kunna bo, att inte samla på sig en massa saker så att man kan förflytta sig från rum till rum, om man säger så... hon har en liten gång [...] det är alltså en brandfara.. så risk också... [---] å andra sidan så sköter hon ju sina... hon diskar och tvättar sina saker och det luktar inte så i lägenheten det gör det ju inte, det är bara massor med saker...

Socialsekreterare 1

Sahlin (1996, 2007) har i sin forskning hittat en rad integritetskränkande, normativa villkor som till stor del överensstämmer med denna uppsats förda resonemang. Att man enbart får ha en begränsad mängd saker eftersom det ingår i att *kunna bo*, då det krävs möjlighet till snabba flyttar *inom* boendet, har jag dock inte tidigare stött på inom forskningen.

Motivation & vilja

Ett dominerande stråk i mitt material är avsaknaden av nyanserad och välutvecklad intern kritik av de egna regelverk, som uppenbarligen stänger ute kvinnorna²⁶. Socialsekreterarna, som man skulle tänka sig vara frustrerade över att knappt några boenden fanns för deras kvinnliga klienter, förefaller ha integrerat drogfrihet först-tänkandet som genomsyrar Altbo.

²⁶ Det finns några få undantag. Kvinnoboendechef 2 tar exempelvis upp att de som faller utanför och hamnar hos socialtjänsten råkar ut för stämpling och förväntade beteenden. De förväntas helt enkelt inte klara eget boende och utesluts därmed, menar hon. Kvinnoboendearbetare 2 uttrycker att trappan i sig kan bidra med att sänka motivationen eftersom kvinnorna inte kommer vidare.

De uttrycker att de inte har tänkt så mycket på andra lösningar eftersom det inte ser ut så i Göteborg.

Jag tänker ju inte så eftersom det aldrig nånsin har varit så i Göteborg... jag tror ju att det skulle kunna motivera ganska bra om man gjorde tvärtom [d.v.s. erbjöd bostad först] för då har man nåt att vara rädd om nåt att vilja anstränga sig för

Socialsekreterare 2

Det är en tydlig tendens att informanterna istället använder en omvänd retorik där kvinnornas motivation och vilja istället ifrågasätts, något som jag tolkar som ett uttryck för doxa. Fältbegreppet är inte särskilt applicerbart i detta fall då grupperna flyter samman och informanternas – ”tvärfältliga” – gemensamma intresse verkar vara att (i de flesta fall) hålla fram det egna arbetet istället för att ifrågasätta det och lägga över ansvaret på kvinnorna. Tjänstemannen menar lite motsägelsefullt att regelverket inte är tuffare inom Altbo än på den reguljära bostadsmarknaden och att man utgår från Hyreslagen, som är ”jävligt tuff” samtidigt säger hon att ”i Altbos egna boenden kan man ha Altbos egna regler naturligtvis”. Tilltron till systemet är stor om vi tittar på exempelvis Administratören och Socialsekreterare 1. Administratören menar att man ska ha en önskan till lägenhet och vilja till förändring för att avancera inom Altbo. Socialsekreterare 1 uttrycker att systemet fungerar ”om man är välmotiverad och vill upp” och att folk som har svårt att ”lägga av med drogerna [...] blir kvar på jour- och korttidsboendevarianten”. En av kvinnorna som Socialsekreterare 1 jobbar med har blivit erbjuden kvinnoboenden men eftersom hon har svårigheter att ”underkasta sig” och ”har svårt [...] att lämna drogtester och kanske inte är riktigt motiverad till att vara drogfri heller i den bemärkelsen”. Fokus läggs också på att kvinnorna väljer bort boende eftersom de inte vill anpassa sig. Då socialtjänsten ”inte är helt kravlös” säger Socialsekreterare 1 att “mycket hänger ju på den som söker” boende, ”vad den är beredd att göra”.

[...] man kanske följer vissa boenderegler [...] man är på väg å bli vräkt och så [...] får man underkasta sig boendestöd under en period [...] som boende också har ett visst intresse av att bo och ett visst intresse att följa vissa regler som finns ute i samhället också när det gäller att bo

Socialsekreterare 1

Socialsekreterare 2 uttrycker med självkritisk ton att det ”säger en del om socialtjänsten” att majoriteten av kvinnorna ’väljer bort’ socialtjänsten och istället bor runt hos olika personer, d.v.s. att kvinnorna hellre bor hos exempelvis sexköpare än i de boenden som socialtjänsten (eventuellt) erbjuder. Socialsekreterare 1 å andra sidan uttrycker att den omotiverade kvinnan (i exemplet längre upp i texten) som blivit erbjuden kvinnoboenden ”väljer att bo hos kompisar istället... bo runt så...”. Bostadsföretagsrepresentant 2 ser det också som ett val som

kvinnorna gör och hon menar att man måste ha respekt för det fastän det inte är enkelt. Hon menar att många inte vill komma till Altbo pga. att de inte kan anpassa sig till reglerna, de avviker utifrån ett konsensusperspektiv, och hon tar ett exempel från när hon var ute och pratade med hemlösa personer kring boende:

[...]det fanns också det här behovet att jag kan inte finna mig i allt det här som ni bestämmer och det gäller ju alla andra det blir lite svårt att säga 'nej det gäller inte dig då' och då får man ju ha en debatt.

Bostadsföretagsrepresentant 2

(O)medvetenhet kring kvinnor

Det är tydligt att informanterna visar på ett system som saknar ett genomtänkt genusperspektiv. Fokus på kvinnor och kunskapen om deras, ofta utsatta, situation i missbruk och hemlöshet är otillräcklig och jag menar att detta är en bidragande orsak till deras uteslutning. Ur mitt material kan tendenser urskönjas där ”könsneutrala” regelverk inte ”bara” är paradoxala och integritetskränkande utan rent av förtryckande för kvinnor. Majoriteten av informanterna tar exempelvis upp kvinnornas utsatthet för *våld* och *övergrepp*, vilket är i linje med vad som konstaterats inom forskningen (se fotnot 8 för ett djupare resonemang). Trots detta kan hemlösa kvinnor med missbruksproblematik komma att bo ihop med män, som kanske utsatt dem för våld och övergrepp, och riskera att de utsätts för övergrepp i boendet då samtliga jour- och korttidsboenden inom Altbo tar emot både män och kvinnor.

[...] kvinnor kom och berättade att det hade hänt dom fruktansvärda saker på natten [på jour- och korttidsboendet]... våldtäkter, otäcka saker [...] då kunde man gå in där utifrån [och] det bestämdes [...] generellt besöksförbud [...] därför att utan dom som bor där måste kunna få känna sig trygga

Administratören

Socialsekreterare 2 menar att det finns behov av jour- och korttidsboende för kvinnor men problemet är att kvinnorna inte kommer, trots att kartläggningar visar att det finns ett underlag. Socialsekreterarna uppger att de undviker att placera kvinnor inom dessa blandade boenden, eftersom de anser att kvinnorna, som är i minoritet, far illa ihop med männen. Då utbudet på lågtröskelboenden för kvinnor i Göteborg är begränsat, så kan platserna vara upptagna. Om kvinnan då tackar nej till ett blandat boende så tycker socialsekreteraren att hon/han uppfyllt sin del, menar Kvinnoboendearbetare 2 och Kvinnoboendechef 3.

Många kvinnor har också *husdjur*, menar informanterna. Ofta är det stora hundar, som kvinnorna har som umgänge och, ofta som enda nära vän, (jfr. tidigare resonemang kring brist på socialt kapital) och inte minst som skydd mot våld (Holmberg 2004). Trots att verkligheten ser ut så, tas inte husdjur emot inom Altbo och de andra lågtröskelboendena som finns att

tillgå. Kvinnoboendearbetare 2 berättar att det hänt många gånger att kvinnor blivit utskrivna då de tagit med djuren in på boendet.

Socialsekreterare 2 menar vidare att socialtjänsten har svårare att hjälpa kvinnor eftersom de tenderar att söka hjälp först när de har fått en tyngre problembild. Detta eftersom kvinnorna ofta är rädda att söka hjälp pga. av ängslan att mista sina barn och att förlora sin stolthet. Tjänstemannen uttrycker att hemlösa mäns problem bemöts på ”ett realistiskt sätt medan detta sätts ur spel med kvinnor”. Hon menar att det sker en ”avprofessionalisering” med kvinnor, att man önskar att hjälpa kvinnor utan att först ha en analys och att man ”bortser från grannliga motivationsarbete... förtroendeskapande”. Till skillnad mot tidigare tiders ungarshotell har det dock blivit bättre för kvinnorna inom Altbo vad gäller kunskap och syn på problematiken, menar Tjänstemannen, som uttrycker att ”där är väl det enda som jag kan säga det har skett en skillnad [...] mycket kan man ibland undra vad vi sätter etiketter och byter namn, men kvinnor då och nu det är ett annat kapitel både med kunskap och sätt att se på”. Tjänstemannen uttrycker annars att ”kvinnorna kan jag inte riktigt uttala mig om” och informanterna tenderar att ofta prata om hemlösa män och ge dylika exempel. De får ibland påminna sig om studiens fokus på kvinnor. Olika exempel från informanternas utsagor uttrycker att situationer är ”lika” för kvinnor som för män i fall där jag menar att det är tydligt att ett genusperspektiv skulle sätta frågan i ett annat ljus. Socialsekreterare 1 uttrycker exempelvis att det är samma sak för kvinnor och män vad gäller utseendeaspekten i kontakten med hyresvärdar. Utifrån att det är känt att hemlösa kvinnor medvetet håller sig så fräscha som de bara kan för att undvika att bli tagna för att vara hemlösa, att det är mer stigma förknippat med kvinnligt missbruk och hemlöshet och att det finns en koppling mellan den kvinnliga könsrollen och skötsamhet, menar jag att det vore orimligt att anta att det inte är snäppet tuffare för kvinnor än för män att se slitna ut och bli tagna för hemlösa (Rosengren 2003, Thörn 2004).

SLUTDISKUSSION

I denna avslutande diskussion görs initialt en sammanfattning av studiens slutsatser utifrån syfte och frågeställningar. Därefter ges ett par avslutande, avrundande reflekterande tankar.

Sammanfattade slutsatser

I intervjuerna med representanter från socialtjänst och bostadsföretag framkommer relativt nyanserade förklaringar till varför hemlösa kvinnor med missbruksproblematik utesluts från bostäder på den reguljära bostadsmarknaden. Dessa återfinns under två huvudkapitel: *Oönskade hyresgäster på tuff marknad* och *Hjälpssystemets moment 22*.

Det första avsnittet *Oönskade hyresgäster på tuff marknad* ingår exempelvis (under *Bostadsmarknad i förändring*) en rad strukturellt inriktade förklaringar såsom att det finns få bostäder och att det är svårt för alla – men ännu svårare för socialt utsatta grupper – när bostadsmarknaden marknadsanpassas, blir vinstdrivande och när allmännyttan säljs ut. Har man en gång åkt ut är det svårt att komma tillbaka. Under *Oattraktiva, Inga boenderefereanser & störande ensamhet* och *Fattiga* ryms en mängd individcentrerade och ett par strukturella faktorer som anger orsaken till att kvinnorna utesluts från den reguljära bostadsmarknaden och dess förturer. På den reguljära bostadsmarknaden är presumtiva hyresgäster, enligt min tolkning, i behov av exempelvis ett gott socialt och ekonomiskt kapital, vilket ofta inte är fallet. Kvinnorna utesluts bl.a. eftersom de missbrukar, är ensamma och har svårt för att säga nej till missbrukande kompisar och därmed kan bli störande för grannar, vars tolerans blivit lägre. Här kommer även bristande stöd från samhället in som en delförklaring. Kvinnorna kan också vara fysiskt oattraktiva, något som signalerar missbruk, vilket kan verka avskräckande på en eventuell hyresvärd. Psykisk och ekonomisk problematik (med skulder, betalningsanmärkningar och ingen inkomst) och avsaknad av boenderefereanser är inte heller det positivt att ha med sig i bagaget. För att komma tillbaka in på bostadsmarknaden krävs att de upprättar och håller en avbetalningsplan, om de exempelvis har skulder.

Hjälpssystemets moment 22, det andra huvudavsnittet, utgörs av högst grundläggande förklaringar som belyser den motsägelse som gör att hemlösa kvinnor med missbruksproblematik utesluts från Altbo och därmed den reguljära bostadsmarknaden, ett resultat som jag inte har uppfattat så tydligt i tidigare studier. Ett, för socialtjänsten, *ökat bostadsförsörjningsansvar ger rundgång* bland kvinnorna. Socialtjänsten har fått ta över ansvaret men kvinnorna avancerar sällan inom Altbo. I praktiken kommer inte den uppbyggda

boendeinstitutionen de hemlösa kvinnorna med missbruksproblematik tillgodo eftersom gällande *paradoxala regelverk* påminner om dem som finns på den reguljära bostadsmarkanden, vilket som sagt omöjliggör genomgång och ofta även inträde för hemlösa kvinnor med missbruksproblematik. Regelverken är svåra att uppfylla för målgruppen eftersom de inte överensstämmer med kvinnornas livssituation och med de kapital som kvinnorna besitter. Det blir således en ond cirkel – ett moment 22 – där kvinnorna inte kan kvalificera sig på den göteborgska vägen till en egen bostad på den reguljära bostadsmarknaden. För att komma in i systemet krävs att kvinnorna har *ett välordnat liv* och kan tänka sig *ett liv med begränsad frihet*. Kvinnorna måste t.ex. följa, vad en av informanterna benämner, ”göteborgsspåret”, d.v.s. nykter- och drogfrihet. Vidare skall de vara psykiskt välfungerande, vilja genomgå behandling, kunna uppvisa långvarig drogfrihet och lämna drogtester, inte samla på sig för mycket grejer, ha kontakt med socialtjänsten (träffa kontaktperson) och ha en sysselsättning. Inom de högre stegen i Altbos boendetrappa skall man också kunna betala sin egen hyra. Kvinnorna skall vidare ha *Motivation & vilja* till egen bostad. Hur kvinnorna ska kunna vara motiverade när det i slutändan ändå varken finns boenden eller bostäder för dem är en fråga jag dock aldrig fått svar på. Som jag nämnde ovan är detta, i stor utsträckning, gemensamma förklaringar till hemlösa kvinnor med missbruksproblematiks uteslutning från Altbo och den reguljära bostadsmarknaden. Vad som är Altbo-specifikt är exempelvis att kvinnorna måste finna sig i ytterligare inskränkningar i den personliga integriteten och, i linje med tidigare forskning, menar jag att större delar av de regelverk som omgärdar Altbo är moralbetonade. Flera av de regler som kvinnorna förväntas följa, skulle te sig absurda för en person som inte kommit in i samhällets hjälpsystem och jag antar att det är få socialarbetare som skulle vilja leva efter dem. Exempelvis krävs det att kvinnorna ska sova på natten, finna sig att flytta runt mellan boenden och inom boenden, inte ha sina husdjur med sig in i boendet och inte ta emot besök. Slutligen finns det en *(o)medvetenhet kring kvinnor* och deras situation vilket också förklarar deras uteslutning från Altbo. De kan exempelvis tvingas att, som minoritet, bo ihop med män på blandade boenden och därmed riskera att utsättas för våld.

Min slutsats är att kapitalbegreppet i stor utsträckning kan förklara kvinnornas uteslutning då de exkluderas pga. faktorer som härrör från/samspekar med den genomgående tendensen att kvinnorna saknar, det som Bourdieu benämner, socialt, kulturellt, ekonomiskt och symboliskt kapital. Eftersom det ekonomiska kapitalet är den dominerande kapitalformen är det svårt för kvinnorna att tillskansa sig andra kapital då de saknar det ekonomiska (Bourdieu 2004, Broady 2005). Konsensus- och konfliktperspektivet kan i sin tur belysa den strukturella nivån

i förklaringarna. De paradoxala regelverken försvaras av informanterna, istället för att kritiskt granskas, vilket kan förklaras genom begreppet doxa.

Ur empirin har ett par positionsgrundade skillnader mellan informanternas förklaringar kunnat urskönjas, men också likheter. Det finns en tendens att bostadsföretagsrepresentanterna, som har ett gemensamt intresse i och med ansvaret för bostadsförsörjningen för kommunens invånare, uttrycker liknande argument och retorik och oftast ger uttryck för samma fälttillhörighet. Exempelvis lyfter Bostadsföretagsfältet fram att processen innan vräkning är lång, att de inte har någon uttalad policy att inte ta emot missbrukare och de visar tilltro till Altbos boendetrappa och sitt arbete med sociala förturer trots att kvinnorna sällan kommer in den vägen p.g.a. gällande krav (såsom goda referenser etc.). De uttrycker sig således idealistiskt, så som systemet ”borde” fungera till skillnad mot socialtjänstfältet som pekar på att få kvinnor gör en lyckad boendekarriär. Doxa kan förklara denna gemensamma retorik, som verkar helt logisk och naturlig för fältet men kan te sig orimlig för andra. Förklaringarna som ges skiljer sig således beroende på vilka intressen informanterna har, vilket Bourdieus begrepp fält begripliggör. Något som irriterar många av Bourdieus läsare är att han inte har entydiga definitioner till sina analytiska begrepp (Carle 2007:276). Det jag anser vara problematiskt samspelar med hans något luddiga definitioner, och rör det faktum att begreppen är mycket breda och går att applicera på nästan alla fenomen i samhället. Fältbegreppet är också relativt svårapplicerat och det framkommer nästan fler likheter och överlappningar än skillnader mellan utsagorna. T.ex. ger Tjänstemannen, vid ett tillfälle prov på doxa som liknar bostadsföretagsfältets vad gäller att lyfta fram hur Altbo borde fungera. Vidare är, ett tvärfältligt gemensamt intresse som framkommit under *Motivation & vilja*, framhållandet av det egna arbetet och ansvarsöverföringen till kvinnorna istället för ifrågasättande.

Under avsnittet *(O)medvetenhet kring kvinnor* framkommer att ett genömtänkt genusperspektiv saknas inom Altbo, vilket enligt min tolkning bidrar till deras uteslutning. Kvinnorna förblir dolda och underordnade när det kommer till vilka boenden som erbjuds och kunskap kring vad kvinnorna uttrycker att de behöver. Informanterna uttalar sig ofta om män och medger att kvinnofokus ofta saknas. Exempelvis, som jag var inne på innan, hamnar kvinnorna ofta med män på blandade boenden, med risk för våld och övergrepp. Jag anser att det måste finnas en möjlighet för kvinnor att bo tillsammans med enbart kvinnor och därigenom åtminstone komma bort från det patriarkala våldet. Frågan är dock mer komplicerad än så. Många kvinnor med missbruksproblematik är också utsatta av andra kvinnor och det finns en risk att bli alltför kategorisk och utan kritisk reflektion, prata om och

definiera hemlösa missbrukande kvinnors *behov* uppifrån (se resonemang s. 8). Begreppet behov kan förefalla essentiellt och biologiskt laddat, som om alla kvinnor har samma medfödda behov, och vara en grogrund för särartstänkande som jag inte ställer mig bakom. Jag menar att hemlösa kvinnor med missbruk kan ha liknande erfarenheter som grupp, erfarenheter som gör att de kan ha vissa gemensamma och individuella – socialt skapade – behov.

Avslutande reflektioner

Under tiden jag arbetat med den här studien har många nya funderingar, nygamla tankar och framtida forskningsuppslag kommit upp till ytan. Jag tänker inte gå in på djupet men berör ytligt ett par av dessa lösa kunskapstrådar.

Tjänstemannen nämnde att man ibland bara byter etiketter på verksamheter men att inget egentligen förändras och jag slås hela tiden av tanken att om vi vet så pass mycket om hemlösa kvinnor i hemlöshet, varför görs inget på riktigt åt problemen? Redan 1991 skrev Maj-Britt Hanström en forskningsavhandling – *På glänt? Bostads- och boendeförhållanden för kvinnor med missbruksproblem* – och jag är förvånad över att de resonemang som hon förde för snart två decennier sedan fortfarande är aktuella. En förklaring till detta ligger i begreppet path dependency (spårbundenhet), vi vet mycket men inget händer (Johnson 2005). Spårbundenheten innebär att aktörerna, i det initiala skedet, har väsentlig autonomi som med tiden reduceras allt mer till följd av vissa val som man gör (ibid.). Tjänstemannen var inne på en alternativ förklaring; att man tjänar kommunalpolitiskt på att behålla Altbo istället för att hitta andra lösningar de kommunala bostadsföretagen går med vinst om hyresgästerna begränsas.

Ett närliggande fenomen jag förundrats över är hur man kan fortsätta att prata (och komma undan med det!) om hur det borde vara när verkligheten är en annan? Det tycks vara så att ju längre upp inom en organisation man frågar desto bättre fungerar det, verklighetsförankringen blir helt enkelt sämre. Det som jag menar har betydelse är att se på verkligheten och vilka som överhuvudtaget kvalar in i Altbo och sedan går genom. Om 99 % inte ens kommer in så spelar det ju ingen roll att politiker, bostadsföretag etc. uttrycker att resultaten är utmärkta eftersom den största gruppen utestängs genom en specialiseringsprocess och bristerna påvisas inte. Det är lättare att visa upp goda resultat om klienterna som får tillgång till en viss service har enklare problematik och medan man ”hjälp” denna grupp sätter upp regelverk med trösklar, hinder och ramar för resten.

Många av informanterna betonar vikten av samhälleligt stöd och de ger exempel på fall när kvinnor med missbruksproblematik bor själva där det fungerar bra. Varför inte bredda perspektiven och arbeta med ett möjligt alternativ till boendetrappan? Modellen med *bostad först* – vilken var min ursprungliga tanke med uppsatsen – skulle kunna vara ett möjligt perspektiv eftersom stabilitet i form utav boende är basalt för att förändring ska kunna ske och det är svårt att lämna missbruket om trygg bostad saknas (Svärd 1998, Thörn 2004). Synsättet utgår från tanken att alla människor har rätt till bostad oavsett missbruk (Busch-Geertsema 2005, FEANTSA 2006). Boendet ska komma först och inte vara något som man måste kvalificera sig till (Busch-Geertsema 2005). Projektet H13 i Hannover utgör ett empiriskt exempel på hur *bostad först* har applicerats i Tyskland (ibid.). Syftet med projektet var att anvisa fullvärdiga hyreslägenheter med hyreskontrakt till personer med lång tid i hemlöshet och härbärgsboenden el. dyl. bakom sig och man tänkte sig att integrationen skulle underlättas genom att tillhandhålla billiga bostäder i icke belastade bostadsområden (ibid.). Personerna som ingick i projektet ansågs, av sociala myndigheter, ha små möjligheter att *klara eget boende* och socialt stöd var utformat som ett erbjudande – inte villkor (ibid.). Busch-Geertsema (2005) hävdar att, med tanke på målgruppen i allmänhet betraktas som *riskabla hyresgäster*, blev resultatet lyckat. *Bostad först* går helt i linje med Socialstyrelsens (2006b) utvärdering av lokala hemlöshetsprojekt 2002-2005, som förespråkar att boenden och behandling skall skiljas till skillnad mot boendetrappan som ofta blandar dessa delar. Individuella problem har ofta sociala orsaker och det är viktigt att i första hand inte försöka förändra utan frigöra dem (Thörn 2004). Genom att, i kvinnornas fall, erbjuda dem bostad först skulle man kunna skapa utrymme för dem att själva att:

[...] forma sin framtid till exempel genom att ge dem materiella resurser för att kunna återfå makt över sin egen vardag och utrymme att formulera sina behov. I dagens situation används istället grundläggande materiella resurser, som bostaden, som morot och straff för passande/opassande beteende (ibid.:149-150).

Avslutningsvis vill jag bara ta upp en, enligt mig uppfattad, tendens där Göteborg ligger steget före Malmö inom det sociala området. Nu senast är det på förslag att Malmö Stad skall samla alla kommungemensamma verksamheter under ett tak – en utveckling som nådde Göteborg genom den sociala resursförvaltningen vid årsskiftet. Tanken med denna uppsats är inte på något sätt att peka ut Göteborgs Stad och lyfta fram Malmö – som i mångt och mycket har en liknande problematik vad gäller oförmågan att hitta långsiktiga boendialternativ för målgruppen. Min förhoppning är dock att liknande (ytterligare) specialiseringsprocess med utvecklat boendetrappssystem kan undvikas.

KÄLLFÖRTECKNING

Intervjuer

- 2007-01-24 Administratör, Kvinnoboendechef 1 och Kvinnoboendechef 2
2007-01-25 Bostadsföretagsrepresentant 1 och Bostadsföretagsrepresentant 2
2007-02-22 Tjänsteman, Socialsekreterare 1 och Kvinnoboendearbetare 1
2007-02-23 Socialsekreterare 2, Kvinnoboendearbetare 2 och Kvinnoboendechef 3

Bibliografier, artiklar & antologier

- Alvesson, Mats & Due Billing, Yvonne (1999) *Kön och organisation*. Lund: Studentlitteratur.
- Beijer, Ulla; Fridell, Mats; Rödner, Sharon; Storbjörk, Jessica; Tengström, Anders; Thiblin, Ingemar; Goldberg, Ted (2006) *Vad vet vi om narkotikaanvändarna i Sverige?*. Rapport 14, Stockholm: Mobilisering Mot Narkotika.
- Bourdieu, Pierre (1997) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity press.
- Bourdieu, Pierre (2004) *In other words. Essays Towards a Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity press.
- Broady, Donald (2005) "Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin" (elektronisk), <<http://www.skeptron.uu.se/broady/sec/p-broady-91-book.pdf>> (2007-10-01) (Publicerad 1991, Stockholm: HLS Förlag, 2 uppl.)
- Busch-Geertsema, Volker (2005) *Från härbärke till egen bostad. Uppföljning av projektet H13 i Hannover sju år senare*. Malmö: Égalité.
- Börjesson, Martin (2007) Aret efter Gunnar Inghe. Den socialmedicinska traditionens betydelse för kunskapsuppbyggnaden om hemlöshet. S. 51-67. I: Hansen Löfstrand, Cecilia och Nordfeldt, Marie *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.
- Carle, Jan (2007) Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. S. 373-415. I: Månson, Per (red.) *Moderna samhällsteorier. Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Prisma. 7 uppl.
- Ejrnæs, Morten & Christiansen, Søren (2002) Perspektiv på sociala problem i USA och Skandinavien. S. 73-95. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eliasson, Rosmari (1995) *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur. 2 uppl.

- Enders-Drägässer, Uta (2001) *Women, exclusion and homelessness in Germany*. S. 207-229.
I: Edgar, Bill & Doherty, Joe (red.) *Women and Homelessness in Europe. Pathways, services and experiences*. Bristol: The policy press.
- Enders-Drägässer, Uta (2005) *Women and homelessness: what women really need – recent qualitative research findings from Germany* (paper från föreläsning).
- FEANTSA (2006) ”ETHOS European Typology on Homelessness and housing exclusion” (elektronisk), <<http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>> (2006-09-11)
- Gilje, Nils & Grimen, Harald (1995) *Samhällsvetenskapens förutsättningar*. Göteborg: Daidalos. 2 uppl.
- Goldberg, Ted (1993) *Narkotikan avmystifierad. Ett socialt perspektiv*. Stockholm: Carlssons.
- Grimm, Kirsten & Maldonado, Jaime (1995) No home of her own: Gender and homelessness. *Women and Homelessness*, 14 (2): 20-23.
- Göteborgs-Posten (2006a) ”Göteborgs-posten – Debatt – Upprop: Bryt tystnaden om Göteborgs framtid” (elektronisk),
<<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=292676>> (2007-06-28)
- Göteborgs-Posten (2006b) ”Göteborgs-posten – Ledare – Ledarartiklar – Ledare 25/8: Göteborg – en delad stad” (elektronisk),
<<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=237&a=292683>> (2007-07-05)
- Göteborgs Stad (2006a) ”Boendetrappa” (elektronisk),
<<http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/boendeportal/KvalitetshandbokFK.nsf/0/322d1d29d2fa2386c1256887005304a4?OpenDocument>> (2006-09-11)
- Göteborgs Stad (2006b) ”Altbo Göteborg – Alternativt boende i Göteborgs Stad” (elektronisk), <<http://www.altbo-goteborg.com/default.asp?Boendetrappan=Boendetrappan>> (2006-09-11)
- Göteborgs Stad (2006c) ”Altbo Göteborg – Alternativt boende i Göteborgs Stad” (elektronisk), <<http://www.altbo-goteborg.com/nav.asp?MenyID=1&SidID=6>> (2007-09-25)
- Holmberg, Carin (2004) *Med husbondens röst. Om våld mot djur i misshandelsrelationer*. Ystad: Kabusa böcker.
- Holmberg, Carin; Smirthwaite, Goldina & Nilsson, Agneta (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*. Rapport 8. Stockholm: Mobilisering mot Narkotika.
- Holme, Idar & Solvang, Bernt (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur. 2 uppl.

- Jarnling, Pia (2004) *Rapport om våldsutsatta missbrukande kvinnors situation. Undersökning av erfarenheter och arbetssätt på kvinnojour respektive behandlingshem för missbrukare*. Stockholm: Alla kvinnors hus.
- Johnson, Björn (2003) ”Policyspridning som översättning. Den politiska översättningen av metadonbehandling och husläkare i Sverige” (elektronisk), <http://www.lub.lu.se.ludwig.lub.lu.se/luft/diss/soc_439/soc_439.pdf> (2007-09-04)
- Järvinen, Margaretha (1995) Om hemlösa kvinnor i Köpenhamn. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2: 117-130.
- Järvinen, Margaretha (2002) Hjälpens universum – ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system. S. 253-273. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Komin (2007) ”Stor inflyttning gör det tuffare för svaga grupper” (elektronisk), <<http://komin.malmo.se/arkiv/nyhetsarkiv/komingammal/5.2c0511de10ef527792780006840.html>> (2007-06-26)
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lidköpings kommun (2005) ”Ansökan om projektmedel från Länsstyrelsen, Utveckling av vårdkedja för hemlösa – boendetrappa” (elektronisk), <<http://www.lidkoping.se/politik/arkivsocial/soc050622.pdf#search=%22boendetrappa%22>> (2006-09-11)
- Ljung, Margaretha (2007) Feministisk teori. S. 220-260. I: Månson, Per (red.) *Moderna samhällsteorier – traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Prisma. 7 uppl.
- Lumholdt, Helene (1998) Hemlösa kvinnor behöver boendestöd; De flyr från männen. *Alkohol och narkotika*, 6: 36-39.
- Lunds Universitet (2006) ”Socialhögskolan rekommenderar: Råd och anvisningar inför uppsatsarbetet Höstterminen 2006” (elektronisk), <<http://www.soch.lu.se/PMnytt.pdf>> (2006-10-01)
- Länsstyrelsen Blekinge Län (2006) ”Sammanställning av kommunala behandlingsverksamheter för missbrukare i Blekinge Län 2006” (elektronisk), <http://www.k.lst.se/NR/rdonlyres/925E829E-1AE4-46E7-85BA-575AD2B2E4F4/0/Beh_verk_missbruk_2006.pdf> (2006-09-11)
- Löfstrand, Cecilia (2003) *Boendetrappor och bostadslöshetskarriärer. En pilotstudie i Göteborg*. Stockholm: Égalité.
- Löfstrand, Cecilia (2005) *Hemlöshets politik. Lokal policy och praktik*. Malmö: Égalité.

- Mattsson, Tina (2005) *I viljan att göra det normala. En kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Malmö: Égalité.
- May, Tim (2001) *Social Research. Issues, methods and process*. Maidenhead: Open university press. 3 uppl.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) Perspektiv på sociala problem – några positioner. S. 97-107. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nygren, Lennart (2002) Strukturella förklaringar på sociala problem. S. 130-148. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Office of the United Nations high commissioner for human rights (2007) "Universal declaration of human rights" (elektronisk), <<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/swd.htm>> (2007-05-09)
- Riksdagen (2006) "Riksdagen: betänkande 2006/07:CU10" (elektronisk), <<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3322&rm=2006/07&bet=CU10>> (2007-10-08)
- Rosengren, Annette (2003) *Mellan ilska och hopp. Om hemlöshet, droger och kvinnor*. Stockholm: Carlssons i samarbete med Stockholms stadsmission.
- Rättsnätet (2007) "Socialtjänstlag (2001:453)" (elektronisk), <<http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/20010453.HTM>> (2007-10-08)
- Sahlin, Ingrid (1996) *På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt*. Lund: Arkiv förlag.
- Sahlin, Ingrid (2000) Den sekundära bostadsmarknaden och dess betydelse för 1990-talets hemlöshet. S. 113-135. I: Runquist, Weddig och Swärd, Hans *Hemlöshet: En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlssons.
- Sahlin, Ingrid (2007) Den sekundära bostadsmarknadens följder och förändring. En kvantitativ studie. S. 30-50. I: Hansen Lofstrand, Cecilia och Nordfeldt, Marie *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups.
- Sernhede, Ove & Johansson, Thomas (2006) *Storstadens omvandlingar: postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.
- Socialstyrelsen (2004) *Hemlöshetsarbete i Storbritannien – Hemlöshetsprojekt 2004*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006a) *Hemlöshet i Sverige 2005 – Omfattning och karaktär*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Socialstyrelsen (2006b) *Lokala hemlöshetsprojekt 2002-2005 – resultat, slutsatser och bedömningar*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2001:95. *Att motverka hemlöshet – en sammanhållen strategi för samhället*. Stockholm: Graphium/Nordstedts AB.
- SOU 2006:65. *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm. Socialdepartementet.
- Starrin, Bengt och Renck, Barbro (1996) Den kvalitativa intervjun. S. 52-78 . I: Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Stockholms Stad (2006) *Informationsbroschyr från Stockholms Stad, Socialtjänstförvaltningen 2006*.
- Sydsvenskan.se (2007) ”Malmömoderater vill förbjuda tiggeri” (elektronisk), <<http://sydsvenskan.se/malmo/article230215.ece>> (2007-07-05)
- Sydsvenskan.se (2007) ”Det bubbla budskapet” (elektronisk), <<http://sydsvenskan.se/opinion/signerat/matsskogkar/article242357.ece>> (2007-07-05)
- Svensson, Per-Gunnar (1996a) Förståelse, trovärdighet eller validitet?. S. 209-227. I: Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Per-Gunnar (1996b) Rapportering och publicering av kvalitativa studier. S. 228-237. I: Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Swärd, Hans (1998) *Hemlöshet – Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?*. Lund: Studentlitteratur.
- Thurén, Torsten (1986) *Orientering i källkritik – Är det verkligen sant?*. Solna: Esselte studium. 2 uppl.
- Thörn, Catharina (2004) *Kvinnans plats(er) – Bilder av hemlöshet*. Stockholm. Égalité.
- Tilly, Chales (2006) *Why?* Princeton/Oxford: Princeton University Press.
- Walter, Göran (2004) *Bonniers synonymordbok*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag. 3 uppl.
- Wikipedia (2007a) ”Medvetande – Wikipedia, den fria encyklopedin” (elektronisk), <<http://sv.wikipedia.org/wiki/Medvetande>> (2007-10-12)
- Wikipedia (2007b) ”Medvetenhet – Wikipedia, den fria encyklopedin” (elektronisk), <<http://sv.wikipedia.org/wiki/Medvetenhet>> (2007-10-12)

BILAGA 1 – BOENDETRAPPA

BOENDEKARRIÄR

BILAGA 2 INTERVJUGUIDE

Bostadsföretag & socialtjänst (inkl. Altbo)

GENERELL INFO

Namn?

Bostadsföretag/ stadsdel?

Position?

Arbetsuppgifter?

Antal och typ av lägenheter / boenden?

HEMLÖSA KVINNOR & BOENDE

Vilka grupper har problem på bostadsmarknaden idag?

Principer för boende? Regler och krav (ex. husdjur, översovande gäster, drogintag)? Förändring över tid?

Hur ser det ut för hemlösa kvinnor/män på bostadsmarknaden?

Om det kommer en hemlös kvinna till er och söker bostad, vad händer & vad erbjuds hon?

Om hon har barn? Om hon tar droger? Kan tänka sig sluta?

Hur många kvinnor tar sig genom trappan? I vilken utsträckning får dessa kvinnor egna lägenheter på den ordinarie bostadsmarkanden efteråt?

Vilka förklaringar finns till varför hemlösa kvinnor och män sällan får tillgång till egna lägenheter på den ordinarie bostadsmarkanden?

Vad är specifikt för kvinnorna?

Vad önskar kvinnorna för slags boenden?

Perspektivet bostad som en mänsklig rättighet?

Boende först till kvinnorna sedan ev. behandling (istället för som nu när det är tvärtom)

ANSVARSFÖRDELNING & SAMVERKAN

Vilken roll spelar ni när det gäller bostadsförsörjning? Vilket ansvar har ni?

Samarbete kring frågorna?

Hur skulle man kunna lösa hemlöshetsproblematiken?

Vem har det yttersta ansvaret?

Något att tillägga?